

Dominum et Vivificantem

Duch Svatý v životě církve a světa

Encyklika PP. Jana Pavla II. ze dne 18. 5. 1986

--

CTIHOVNÍ BRATŘI, NEJDRAŽŠÍ SYNOVÉ A DCERY,
POZDRAV A APOŠTOLSKÉ POŽEHNÁNÍ!

ÚVOD

1. Církev vyznává svou víru v Ducha Svatého, v toho, který je "Pán a Dárce života". Vyznává ji v takzvaném nicejsko-cařihradském vyznání víry, které má jméno od dvou koncilů: nicejského (roku 325) a cařihradského (roku 381). Na nich bylo toto vyznání formulováno. V něm se také dodává, že Duch Svatý "mluvil ústy proroků".

Tato slova přijímá Církev ze samotného zdroje své víry, od Ježíše Krista. Opravdu podle Janova evangelia Duch Svatý nám byl darován s novým životem, jak to oznamuje a slibuje Ježíš o velkém dni svátku stánků: "Žízni-li kdo, ať přijde ke mně a pije, kdo ve mne věří!" Jak říká Písmo. "Potečou z jeho nitra proudy živé vody"(1). A evangelista vykládá: "To řekl o Duchu, jehož se mělo dostat těm, kdo v něho uvěřili"(2). Totéž srovnání s vodou používá Ježíš v rozhovoru se Samařankou, když mluví o "prameni vody vyvěrající k věčnému životu"(3), a v rozhovoru s Nikodémem, když ohlašuje nutnost nového narození "z vody a Ducha", aby se mohlo vejít do Božího království.

Proto Církev, poučená Kristovými slovy a čerpající z letnicové zkušenosti a ze své apoštolské historie, hlásá již od začátku svou víru v Ducha svatého jako "Dárce života", skrze kterého se nevyzpytatelný trojjediný Bůh sděluje lidem a vytváří v nich pramen věčného života.

2. Tato víra, kterou Církev nepřetržitě vyznává, musí být stále ožívována a prohlubována ve vědomí Božího lidu. V posledních sto letech se tak stalo vícekrát: Lev XIII. uveřejnil encykliku "Divinum illud munus" (r. 1897), úplně věnovanou Duchu Svatému. Pius XII. se v encyklice "Mystici Corporis" (roku 1943) odvolával na Ducha Svatého jako životní princip Církve, v níž působí ve spojení s Hlavou tajemného Těla, Kristem(4). A II.vatikánský ekumenický koncil dal na srozuměnou, že je zapotřebí věnovat novou pozornost nauce o Duchu Svatém. Zdůraznil to Pavel VI.: "Pro kristologii, zvláště po koncilní ekleziologii, musí následovat nové studium a nový kult Ducha Svatého. To je nepostradatelný doplněk koncilního učení".(5)

V naší době nás tedy znovu volá víra Církve stále stará a stále nová, abychom se přiblížili k Duchu Svatému jako k **Dárci života**. Přichází nám v tom na pomoc a je nám povzbuzení i společné dědictví s církvemi **východními**, které žárlivě uchovaly neobyčejná bohatství, obsažená v učení Otců o Duchu Svatém. Také z tohoto důvodu můžeme říci, že jedna z nejdůležitějších církevních událostí posledních let bylo 1 600 výročí koncilu, které se slavilo současně v Cařihradě a v Římě o svatodušních svátcích roku 1981. V rozjímání o tajemství Církve se Duch Svatý tehdy objevil jako ten, který ukazuje cesty vedoucí k jednotě křesťanů, ano jako nejvyšší zdroj této jednoty, která pochází od samého Boha a které dal sv. Pavel zvláštní výraz slovy, pronášenými často na začátku eucharistické liturgie: "Milost našeho Pána Ježíše

Krista, láska Boží a společenství Ducha Svatého ať je s vámi se všemi" (6). Toto vybídnutí bylo v jistém smyslu východiskem a inspirací předešlých encyklik "Redemptor Hominis" a "Dives in misericordia". Tyto encykliky oslavují událost naší spásy, uskutečněné v Synu, kterého poslal Otec na svět, "aby svět byl jím spasen" (7) a aby "každý jazyk vyznal, že Ježíš Kristus je Pán k slávě Boha Otce" (8). Z téhož vybídnutí se nyní rodí tato encyklika o Duchu Svatém, který vychází z Otce a Syna, s Otcem i Synem je zároveň uctíván a oslavován: Jako božská Osoba je přímo srdcem křesťanské víry a pramenem a dynamickou silou obnovy Církve. (9) Tato encyklika vyplynula z nejhlubšího dědictví koncilu. Skutečně koncilní texty svým učením o Církvi samotné a o Církvi ve světě, nás povzbuzují, abychom vnikali stále víc do trojičného tajemství Boha cestou evangelijní, patristickou a liturgickou: k Otci - skrze Krista - v Duchu Svatém.

Tímto způsobem odpovídá Církev také na jisté hluboké tužby, které, jak se domnívá, čte v srdcích dnešních lidí: je to nové objevení Boha v jeho transcendentní realitě nekonečného Ducha, jak ho představuje Ježíš Samařance; potřeba uctívat ho "v Duchu a v Pravdě"(10); naděje, že v něm naleznou tajemství lásky a síly k "novému stvoření"(11); ano, opravdu toho, který dává život.

Církev se cítí povolána k tomuto poslání zvěstovat (Boha) Ducha, zatím co se s lidskou rodinou přibližuje ke konci 2.tisíciletí po Kristu. Před nebem a zemí, které "pomíjejí", dobře ví, že nabývají zvláštní výmluvnosti "slova, která nepominou"(12). Jsou to slova Kristova o Duchu Svatém, nevyčerpatelném prameni "vody vyvěrající k věčnému životu"(13) jako spasitelná pravda a milost. O těchto slovech chce uvažovat, tato slova chce připomínat věřícím a všem lidem, když se připravuje, jak bude řečeno níže, na oslavu velkého jubilea, které poznamená přechod od druhého křesťanského tisíciletí k třetímu.

Přirozeně, další úvahy nehodlají probrat vyčerpávajícím způsobem přebohatou nauku o Duchu Svatém, ani upřednostnit to či ono řešení otázek dosud otevřených. Hlavním cílem těchto úvah je rozvinout v Církvi vědomí, že ji "Duch Svatý vede ke spolupráci na uskutečnění plánu Boha, který ustanovil Krista zdrojem spásy pro celý svět"(14).

I.část

DUCH OTCE A SYNA, DANÝ CÍRKVI

1. Ježíšův slib a zvěstování (vysvětlení) při velikonoční večeři.

3. Když Ježíši Kristu nadcházel čas, aby opustil tento svět, předpověděl apoštolům "jiného Utěšitele (15)". Evangelista Jan, který byl přítomen, píše, že při velikonoční večeři, den před svým umučením a před svou smrtí se k nim Ježíš obrátil s těmito slovy: "Oč budete prosit v mém jménu, to všechno udělám, aby Otec byl oslaven v Synovi ... A já budu prosit Otce a dá vám jiného Utěšitele, aby zůstal s vámi navždy: Ducha Pravdy"(16).

Právě tohoto Ducha Pravdy nazývá Ježíš "Parakleitos" - a parakleitos znamená "Utěšitel" a také "Přímluvce" nebo "Obhájce,Zastávce". A říká, že je to "jiný Utěšitel", druhý, protože on sám, Ježíš, je první (17), neboť on první přináší a dává radostnou zvěst. Duch Svatý přichází po něm a díky jemu. Přichází, aby prostřednictvím Církve pokračoval ve světě v díle radostné zvěsti o spáse. O tomto pokračování svého díla Duchem Svatým mluví Ježíš nejednou ve své řeči na rozloučenou, kdy připravuje apoštoly shromážděné ve večeradle na své umučení a na svou smrt na kříži.

Slova, na která se zde budeme odvolávat, jsou v **Janově evangeliu**. Každé z nich přidává jistý nový obsah k oné zvěsti a k onomu slibu. Současně jsou mezi sebou vnitřně spojena nejen z hlediska tajemství Otce, Syna a Ducha Svatého, které snad na žádném místě Písma není tak výrazně vyjádřeno jako zde.

4. Krátce po výše uvedené předpovědi dodává Ježíš: "Ale Utěšitel, Duch Svatý, kterého Otec pošle v mém jménu, ten vás naučí všemu a připomene vám všechno ostatní, co jsem vám řekl!"(18) Duch Svatý bude Utěšitel Církve a apoštolů, bude stále mezi nimi přítomen - třebaže neviditelně - jako Učitel téže radostné zvěsti, kterou hlásal Kristus. Toto "naučí" a "připomene" znamená nejen, že on způsobem sobě vlastním bude stále oduševňovat šíření evangelia spásy, nýbrž že také bude pomáhat k správnému pochopení obsahu Kristova poselství; že zajistí jeho kontinuitu a jeho stejné chápání uprostřed proměnlivých podmínek a okolností. Duch Svatý tedy se přičiní, že v Církvi bude trvat stále **táž Pravda**, kterou uslyšeli apoštolové od svého Mistra.

5. V předávání radostné zvěsti budou apoštolové zvláštním způsobem přidružení k Duchu Svatému. Hleďme, jak mluví dál Ježíš: "Až přijde Utěšitel, kterého vám pošlu od Otce, Duch Pravdy, který vychází od Otce, ten vydá o mně svědectví. Také vy budete vydávat svědectví, protože od počátku jste se mnou."(19)

Apoštolové byli přímí, očití svědkové. Oni "slyšeli" a "vlastníma očima viděli" hleděli a dokonce "vlastníma rukama se dotýkali" Krista, jak se vyjadřuje na jiném místě též evangelista Jan (20). Toto jejich lidské, očitě a "dějinné" svědectví o Kristu, se pojí k svědectví Ducha Svatého: "Ten o mně vydá svědectví." Ve svědectví Ducha Pravdy nalezne lidské svědectví apoštolů nejvyšší oporu. A potom v něm nalezne také vnitřní základ svého pokračování mezi generacemi učedníků a Kristových vyznavačů, které budou během staletí po sobě následovat.

Jestliže nejvyšším a nejúplnějším zjevením Boha lidstvu je sám Ježíš Kristus, pak svědectví Ducha Pravdy inspiruje, zajišťuje a utvrzuje jeho věrné předávání v kázání a apoštolských spisech (21), kdežto ve svědectví apoštolů zajišťuje jeho lidské vyjádření v Církvi a v lidských dějinách.

6. A tak předpověď a slib (o 2 svědectvích) úzce souvisí a obsahem a smyslem dalšího textu sv. Jana: "Měl bych vám ještě mnoho co říci, ale teď byste to nemohli snést. Až však přijde On, Duch Pravdy, uvede vás do celé pravdy. On totiž nebude mluvit sám ze sebe, ale bude mluvit, co uslyší, a oznámí vám, co má přijít." (22)

V předešlých slovech představuje Ježíš Utěšitele, Ducha Pravdy, jako Toho, který "vydá svědectví". Nyní říká: "Uvede vás do celé Pravdy." Toto uvedení do celé Pravdy vzhledem k tomu, co apoštolové "teď nemohou snést", je v nutné spojitosti s Kristovým sebezmařením skrze utrpení a smrt na kříži, která tehdy, když tato slova pronášel, již nadcházela.

Avšak je jasné, že toto "uvedení do celé Pravdy" navazuje kromě na "scandalum Crucis" také na všechno, co Kristus "konal a čemu učil" (23). Vskutku, "mysterium Christi" vyžaduje ve své úplnosti víru, protože ona uvádí vhodným způsobem člověka do reality zjeveného tajemství. "Uvedení do celé Pravdy" se tedy uskutečňuje ve víře a prostřednictvím víry. To je dílo Ducha Pravdy a plod jeho působení v člověku. Duch Svatý má v tom být nejvyšším vůdcem člověka, světlem lidského ducha. To platí pro apoštoly, očitě svědky, kteří mají napříště mést všem lidem zvěst o tom, co Kristus "konal a čemu učil" a zvláště o jeho kříži a jeho zmrtvýchvstání. Ze vzdálenějšího hlediska to platí i pro všechny generace Mistrových učedníků a vyznavačů, poněvadž budou muset **přijmout víru a otevřeně vyznávat** tajemství Boha, působícího v dějinách člověka, tajemství zjevené, které vysvětluje definitivní smysl těchto dějin.

7. Mezi Duchem Svatým a Kristem existuje tedy v ekonomii spásy důvěrné pouto, skrze které působí Duch Svatý v dějinách člověka jako "jiný Utěšitel" a zajišťuje natrvalo předávání a vyzařování radostné zvěsti, kterou zjevil Ježíš Nazaretský. Proto v Duchu Svatém, Parakleitovi, který v tajemství a působení Církve neustále pokračuje v dějinné přítomnosti Vykupitele na zemi a v jeho spásonosném díle, se odráží Kristova sláva. Svědčí o tom tato slova Janova: "On mě oslaví, protože z mého vezme a vám oznámí" (24). Těmito slovy je ještě jednou potvrzeno všechno, co říkaly předchozí výroky: "Naučí...připomene, ... vydá svědectví". Nejvyšší a úplné sebezjevení Boha, dokonané v Kristu a dosvědčované kázáním apoštolů, se nadále objevuje v Církvi prostřednictvím poslání neviditelného Utěšitele, Ducha Pravdy. Jak důvěrně je toto poslání spojeno s posláním Kristovým, jak plně vyplývá z tohoto poslání Kristova a upevňuje a rozvíjí v dějinách jeho spásonosné plody, vyjadřuje sloveso "vzít": "Z mého vezme a vám oznámí." Jako by chtěl Ježíš vyložit sloveso "vezme" a jasně ozřejmit božskou a trojjedinou jednotu pramene, dodává: "Všechno, co má Otec, je moje. Proto jsem řekl, že z mého vezme a vám oznámí" (25). Tím, že "vezme z mého", tím samým vezme z toho, "co má Otec."

Ve světle tohoto "vezme" se tedy mohou vysvětlit i jiná slova o Duchu Svatém, která pronesl Ježíš ve večeradle před velikonoce, slova významná: "Je to pro vás dobré, abych já odešel. Jestliže totiž neodejdu, Utěšitel k vám nepřijde. Odejdu-li však, pošlu Ho k vám. Až přijde, usvědčí svět z toho, co znamená hřích, spravedlnost a soud" (26). Budeme se ještě muset vrátit k těmto slovům zvláštní úvahou.

2. Otec, Syn a Duch Svatý

8. Pro Janův text je příznačné, že Otec, Syn a Duch Svatý jsou jasně jmenováni jako osoby. První je odlišná od druhé a od třetí a také tyto jsou navzájem odlišné. Ježíš mluví o Duchu Utěšiteli a vícekrát používá osobní zájmeno "**On**" a současně v celé řeči na rozloučenou odhaluje pouta, která navzájem spojují Otce, Syna a Parakleita. "Duch ... vychází od Otce (27) a Otec "dává" Ducha (28). Otec "posílá" Ducha ve jménu Syna (29), Duch "vydává svědectví" Synu (30). Syn prosí Otce, aby poslal Ducha Utěšitele (31), ale jinak prohlašuje a slibuje, vzhledem ke svému odchodu skrze kříž: "Odejdu-li, pošlu Ho k vám" (32). Otec tedy posílá Ducha Svatého mocí svého otcovství, tak jako poslal Syna (33), ale zároveň Ho posílá mocí vykoupení, které uskutečnil Kristus - a v tom smyslu je Duch Svatý poslán i Synem: "Pošlu Ho k vám."

Zde je třeba poznamenat, že jestli všechny ostatní sliby, dané ve večeradle, ohlašovaly příchod Ducha Svatého, po Kristově odchodu, slib, obsažený v Janově textu 16,7 zahrnuje a jasně zdůrazňuje také vztah vzájemné závislosti - řekli bychom "příčinné" - mezi projevením jednoho a druhého: "Odejdu-li však, pošlu Ho k vám." Duch Svatý přijde, odejde-li Kristus prostřednictvím kříže. Přijde nejen **potom**, nýbrž **příčinou** bude vykoupení, uskutečněné Kristem z vůle Otce a působením Otce.

9. Tak můžeme říci, že se ve velikonoční řeči na rozloučenou dotýkáme **vrcholu zjevení Nejsvětější Trojice**. Současně stojíme na prahu konečných událostí a posledních slov, která nakonec přejdou do velikého misionářského mandátu, určeného apoštolům a jejich prostřednictvím Církvi: "Jděte tedy, získávejte za učedníky všechny národy." Toto pověření obsahuje v jistém smyslu trojičnou křestní formuli:

"Křtíte je ve jménu Otce i Syna i Ducha Svatého" (34). Ve formulí se promítá vnitřní tajemství Boha, božského života, kterým je Otec, Syn a Duch Svatý, Božská jednota Trojice. Můžeme číst řeč na rozloučenou jako zvláštní přípravu na tuto trinitářskou formulí, ve které je vyjádřena oživující moc svátosti, jež působí **účast na životě** trojjediného Boha, protože dává posvěcující milost jako nadpřirozený dar člověku. Jejím prostřednictvím je člověk volán a "uschopněn", aby měl účast na nevyzpytatelném životě Božím.

10. Bůh ve svém vnitřním životě "je Láska" (35), Láska podstatná, společná třem božským Osobám: osobní Láska je Duch Svatý jako Duch Otce a Syna. Proto On "zpytuje Boží hlubiny" (36) JAKO nestvořený dar. Můžeme říci, že v Duchu Svatém se vnitřní život trojjediného Boha stává darem, vzájemnou výměnou lásky mezi Božskými Osobami a že skrze Ducha Svatého "existuje" Bůh jako Dar (na způsob daru). Duch Svatý je **osobní výraz** tohoto darování se, tohoto "bytí Láskou". (37) On je Osoba - Láska. Je Osoba - Dar. Zde máme nevyzpytatelné bohatství zkušenosti a nevýslovné prohloubení pojmu "osoby" v Bohu, které nám dává poznat jenom - zjevení.

Současně Duch Svatý, nakolik je v Božství soupodstatný s Otcem i Synem, je Láska a Dar (dar nestvořený), z kterého je odvozen jako z pramene (fons vivus) každý dar tvorům (dar stvořený): darování existence všem věcem prostřednictvím stvoření, darování milosti lidem prostřednictvím celé ekonomie spásy. Jak píše apoštol Pavel: "Boží láska je nám vylita do srdce skrze Ducha Svatého, který nám byl dán." (38).

3. Spásonosné sebedarování Boha v Duchu Svatém.

11. Kristova řeč na rozloučenou při poslední večeři má zvláštní vztah k tomuto "darování" a "sebedarování" Ducha Svatého. V Janově evangeliu se odhaluje jakoby nejhlubší "logika" tajemství spásy, obsaženého ve věčném plánu Boha, totiž rozšíření nevýslovného společenství Otce, Syna a Ducha Svatého. Tato božská "logika" vede od tajemství Nejsvětější Trojice k tajemství vykoupení světa v Ježíši Kristu. Vykoupení skutečně Synem v rozměrech pozemských dějin člověka - skutečně při jeho "odchodu" prostřednictvím kříže a zmrtvýchvstání - je současně v celé své spásonosné moci předáno Duchu, tomu, který "z mého vezme" (39). Slova Janova textu ukazují, že podle Božího plánu je Kristův "odchod" nezbytná podmínka "seslání" a příchodu Ducha Svatého, ale říkají také, že tehdy začíná nové spásonosné sebedarování Boha v Duchu Svatém.

12. Je to nový začátek, vzhledem k prvnímu původnímu začátku spásonosného Božího sebedarování, které je totožné se samotným tajemstvím stvoření. Pohledme, co čteme hned v prvních slovech knihy Genese: "Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi ... a Boží Duch (ruah Elohim) vanul na vodami" (40). Toto biblické pojetí stvoření nese v sobě nejen vyvolání samotného bytí kosmu k existenci čili darování existence, ale také přítomnost Božího Ducha ve stvoření, neboli začátek Božího spásonosného dávání sebe věcem, které Bůh tvoří. To platí především o člověku, který byl stvořen jako Boží obraz, podle naší podoby" (41). "Učiňme" můžeme mít za to, že množné číslo, které zde Stvořitel o sobě užívá, naznačuje již jistým způsobem trojičné tajemství, přítomnost Nejsvětější Trojice v díle stvoření člověka? Křesťanský čtenář, který už zná zjevení tohoto tajemství, může objevit jeho obraz i v těchto slovech. V každém případě souvislost knihy Genese nám dovoluje vidět ve stvoření člověka prvopočátek Božího spásonosného sebedarování v té míře, v jaké Bůh udělil člověku, aby byl jeho "obrazem" a byl mu "podobný".

13. Zdá se tedy, že i Ježíšova slova z řeči na rozloučenou se musí číst ve vztahu k onomu "počátku", tak vzdálenému, ale základnímu, který známe z Genese: "Jestliže totiž neodejdu, Utěšitel k vám nepřijde." Tím, že Kristus uvádí svůj "odchod" jako podmínku Utěšitelova "příchodu", spojuje nový začátek Božího spásonosného sebedarování v Duchu Svatém a tajemství vykoupení. Toto je nový začátek především proto, že mezi první začátek a celé dějiny člověka - počínaje prvotním pádem - **se vložil hřích**, který je v rozporu s přítomností Božího Ducha ve stvoření a je především v rozporu se spásonosným sebedarováním Boha člověku. Svatý Pavel píše, že kvůli hříchu "tvorstvo bylo podrobeno nicotnosti ... celým tvorstvem jde jeden jediný vzdech a všechno tvorstvo že svírá bolest až doposud" a "nedočkavě čeká, až se Boží synové zjeví" (42).

14. Proto říká Ježíš Kristus ve večeradle: "Odejdu-li, pošlu Ho k vám" (43). Kristův "odchod" prostřednictvím kříže má výkupnou moc - to znamená také novou přítomnost Božího Ducha ve stvoření, nový začátek sebedarování Boha člověku v Duchu Svatém." A protože jste synové, poslal nám Bůh do srdce Ducha svého Syna a ten volá: "Abba, Otče!" píše apoštol Pavel v listě Galaťanům (44). Duch Svatý je Duch Otce, jak svědčí slova řeči na rozloučenou ve večeradle. On je současně **Duch Syna: je to Duch Ježíše Krista**, jak budou svědčit apoštolové a zvláště Pavel z Tarsu (45): Sesláním tohoto Ducha "do našich srdcí" se začíná plnit to, nač i "tvorstvo nedočkavě čeká", jak čteme v listě Římanům.

Duch Svatý přichází za cenu Kristova **Odchodu**. Jestliže tento "odchod" vyvolal smutek apoštolů (46), a ten měl vyvrcholit při umučení a smrti o Velkém pátku, pak opět se "tento zármutek obrátí v radost" (47). Kristus opravdu zařadí do svého výkupného "odchodu" slávu zmrtvýchvstání a vystoupení k Otci. Proto smutek, jímž prosvítá radost . to je to, co zakoušeli apoštolové v souvislosti s odchodem svého Mistra, odchodem "blahodárným", protože díky jemu přijde jiný Utěšitel (48). Za cenu kříže, na němž se uskutečňuje vykoupení, mocí celého velikonočního tajemství Ježíše Krista, přichází Duch Svatý, aby zůstal ode dne letnic s apoštoly, aby zůstal s církví a v církvi a jejím prostřednictvím ve světě.

Tímto způsobem definitivně začíná nové sebedarování Trojjediného Boha v Duchu Svatém, přičiněním Ježíše Krista, Vykupitele člověka a světa.

4. Mesiáš - Pomazaný Duchem Svatým.

15. Uskutečňuje se také až do důsledků poslání Mesiáše, to je toho, který obdržel plnost Ducha Svatého pro vyvolený Boží lid a pro celé lidstvo. "Mesiáš" znamená doslova "Christos", to je "Pomazaný" a v dějinách spásy znamená "pomazaný Duchem Svatým". Taková byla prorocká tradice ve Starém zákoně. Podle ní řekne Šimon Petr v domě Kornéliově: "Vy víte, co se po křtu, který hlásal Jan, událo po celém Judsku: jak Bůh pomazal Duchem Svatým a mocí Ježíše z Nazareta" (49).

Od těchto Petrových slov a od mnoha jiných podobných (50) se musíme vrátit především k proroctví **Izaiášovu**, nazývanému někdy "pátým evangeliem" nebo "evangeliem Starého zákona". Izaiáš naráží na příchod tajemné osobnosti, kterou bude

novozákonní zjevení ztotožňovat s Ježíšem a spojuje její postavu a poslání se zvláštním působením Ducha Božího - Ducha Pánova. Slyšme prorokova slova:

"Vyrazí ratolest z pahýlu Jesse,
výhonek vypučí z jeho kořenů.
Spočine na něm Duch Pánův:
duch moudrosti, a rozumu,
duch rady a síly,
duch pomazání a zbožnosti,
naplní ho duch bázně před Pánem" (51).

Tento text je důležitý pro celou pneumatologii Starého zákona, protože je jakoby mostem mezi starým biblickým pojetím "ducha", chápaného především jako "charismatický dech" a "Duchem" jako Osobou a jako Darem, Darem pro osobu. Mesiáš z rodu Davidova ("z pahýlu Jesse") je právě ona Osoba, na které "spočine" Duch Pána. Je jasné, že v tomto případě se ještě nemůže mluvit o zjevení Parakleita. Nicméně, se zastřeným náznakem postavy budoucího Mesiáše se takřka otvírá cesta, na níž je připraveno plné zjevení Ducha Svatého v jednotě trojičného tajemství, které nakonec vyjde najevo v Nové úmluvě.

16. Právě Mesiáš je tato cesta. Ve Staré úmluvě bylo pomazání vnější symbol daru Ducha, Mesiáš, pomazaný víc než která jiná osobnost ve Starém zákoně, je onen jediný **Pomazaný** samotným Bohem. Je Pomazaný v to smyslu, že má plnost Božího Ducha. On bude také prostředníkem při udělování tohoto Ducha všemu lidu. Vskutku, zde máme jiná slova prorokova:

Duch Pána je nade mnou,
proto mě pomazal, poslal mě,
abych přinesl chudým radostnou zvěst,
obvázal raněná srdce,
abych vyhlásil zajatým propuštění
a slepým navrácení zraku,
abych propustil zdeptané na svobodu,
abych vyhlásil milostivé léto Páně" (52)
Pomazaný je také poslán "s Duchem Páně";

"Nyní mě poslal Pán zároveň se svým Duchem (53)."

Podle Izaiášovy knihy je Pomazaný a Poslaný spolu s Duchem Pána také vyvolený Pánův Služebník, na kterém spočívá Boží Duch:

"Hle, můj služebník, kterého podporuji,
můj vyvolený, v němž mám zalíbení,
vložil jsem na něj svého Ducha" (54).

Je známo, že Pánův služebník je zjevován v Izaiášově knize jako pravý muž bolesti: Mesiáš trpící za hříchy světa (55). A zároveň on je ten, jehož poslání přinese celému lidstvu opravdové plody spásy:

"On přinese právo národům ..." (56); stane se "smlouvou lidu a světlem národů ..." (57), "aby nesl mou spásu až do končin země." (58) Protože: "Můj Duch, který na tobě spočívá a má slova, která jsem vložil do tvých úst, nezmizí z tvých úst ani z úst tvého semene, ani z úst semene tvého semene od tohoto času až na věky" (59).

Prorocké texty, zde uvedené, máme číst ve světle evangelia - jako zase Nový zákon nabývá zvláštního objasnění z obdivuhodného světla, obsaženého v těchto textech starozákonních. Prorok představuje Mesiáše jako toho, který přichází v Duchu Svatém, jako toho, který má plnost Ducha v sobě a zároveň pro druhé, pro Izraele, pro všechny národy, pro celé lidstvo. Plnost Božího Ducha je doprovázena mnohonásobnými dary, dobré pro spásu, určeným zvláště chudým, trpícím, všem, kdo těmto darům otevrou svá srdce - někdy prostřednictvím bolestných zkušeností své existence, ale především s vnitřní disponovatelností, která pochází z víry. To zahlédl starý Simeon, "muž spravedlivý a zbožný", na kterém byl Duch Svatý ve chvíli, kdy byl Ježíš uveden do chrámu. Spatřil v něm spásu "připravenou pro všechny národy" za cenu velikého utrpení - kříže - kterou bude muset podstoupit spolu se svou Matkou (60). Ještě lépe to zahlédla Panna Maria, která "počala z Ducha Svatého" (61). Zahlédla to, když uvažovala v srdci o "tajemstvích" Mesiáše, k němuž byla přidružena (62).

17. Zde je třeba zdůraznit, že Duch Pána, "který spočine" na budoucím Mesiáši, je především Boží dar pro osobu Pánova Služebníka. Ale tento služebník není izolovaná osoba, existující sama sebou, protože působí z vůle Pána, v síle jeho rozhodnutí nebo volby. Ve světle Izaiášových textů spásonosná činnost Mesiáše, Pánova Služebníka, zahrnuje sice působení Ducha Svatého, uplatňované prostřednictvím jeho samého (totiž Mesiáše). Ale přece ve Starém zákoně není naznačeno rozlišení předmětů neboli Božských Osob, tak jak existují v trojičném tajemství a jsou zjeveny pak v Novém zákoně. Jak u Izaiáše, tak v celém Starém zákoně je osobitost Ducha Svatého úplně skrytá. Je skrytá ve zjevení jediného Boha i v předpovědi o budoucím Mesiáši.

18. Ježíš Kristus se na začátku své mesiášské činnosti odvolává na tuto předpověď, obsaženou v Izaiášových slovech. Stane se to hned v Nazaretě, kde strávil třicet let svého života v domě tesaře Josefa vedle své panenské Matky Marie. Když měl příležitost ujmout se slova v synagoze, otevřel knihu Izaiášovu a našel místo, kde bylo napsáno: "Duch Pána je nade mnou. Proto mě pomazal" - a když přečetl tento úryvek, řekl přítomným: "Dnes se naplnilo Písmo, které jste slyšeli" (63). Tímto způsobem vyznal a prohlásil, že on je ten, kterého Otec "pomazal", že je Mesiáš, to je ten, v kterém přebývá Duch Svatý jako Boží dar, ten, který má plnost tohoto Ducha, ten, jímž je poznamenán "nový začátek" daru, který dává Bůh lidstvu v Duchu.

5. Ježíš Nazaretský, "vyvýšený v Duchu Svatém."

19. Třebaže nebyl Ježíš ve své vlasti, v Nazaretě přijat jako Mesiáš, přece na začátku veřejné činnosti je jeho mesiášské poslání v Duchu Svatém odhaleno lidu Janem Křtitelem. Tento syn Zachariáše a Alžběty oznamuje u Jordánu příchod Mesiáše a udílí křest pokání. Říká: "Já vás křtím vodou. Přichází však někdo mocnější než já. Jemu nejsem hoden ani rozvázat řemínek u opánek. On vás bude křtít Duchem Svatým a ohněm" (64).

Jan zvěstuje Mesiáše - Krista nejen jako toho, který "přichází" v Duchu Svatém, ale také jako toho, který "přináší" Ducha Svatého, jak lépe ukáže Ježíš ve večeradle. Jan

je zde věrnou ozvěnou Izaiášových slov, která se u starozákonního proroka týkala budoucnosti. Kdežto v Janově učení u břehu Jordánu jsou bezprostředním úvodem k nové mesiášské skutečnosti. Jan je nejen prorok, ale také posel. Je Kristův předchůdce. To, co zvěstuje, se uskutečňuje před zraky všech. Ježíš Nazaretský přichází k Jordánu, aby i on přijal křest pokání. Při pohledu na toho, který přichází, prohlásil Jan: "Hleďte, Beránek Boží, který snímá hříchy světa" (65). To říká z vnuknutí Ducha Svatého (66) a svědčí tak o naplnění Izaiášova proroctví. Současně vyznává víru ve vykupitelské poslání Ježíše z Nazareta. V ústech Jana Křtitele je název "Boží Beránek" potvrzením pravdy o Vykupiteli, potvrzení neméně významné, než to, které pronesl Izaiáš: "Pánův Služebník."

Takto je svědectvím Jana Křtitele u Jordánu Ježíš Nazaretský, odmítnutý vlastními občany, ukázán očím Izraele jako Mesiáš, to je "pomazaný Duchem Svatým". A takovéto svědectví je posíleno jiným svědectvím vyššího řádu, o kterém se zmiňují tři synoptikové. Skutečně, když všichni lidé byli pokřtěni a zatímco Ježíš po přijetí křtu stál a modlil se, "otevřelo se nebe a Duch Svatý sestoupil na něj v tělesné podobě holubice" (67) a současně se z nebe ozval hlas: "Ty jsi můj milovaný Syn, v tobě jsem našel zalíbení." (68)

To je trojičná teofánie, která vydává svědectví Kristovu oslavení při příležitosti křtu v Jordáně. Nejen potvrzuje svědectví Jana Křtitele, ale prozrazuje ještě hlubší rozměr pravdy o Ježíšovi Nazaretském jako Mesiáši: Nuže, Mesiáš je milovaný Syn Otce. Jeho slavnostní vyvýšení se neomezuje na mesiášské poslání "Pánova služebníka". Ve světle teofánie u Jordánu se týká toto vyvýšení tajemství samotné Mesiášovy osoby. On je vyvýšen (oslaven), protože je Syn, v němž má Bůh zalíbení. Hlas shůry říká: "Můj Syn."

20. Teofánie u Jordánu vrhá pouze letmé světlo na tajemství Ježíše z Nazareta, jehož celá činnost bude probíhat za aktivní přítomnosti Ducha Svatého (69). Toto tajemství bude postupně odhaleno a potvrzeno samotným Ježíšem, všim, "co konal a čemu učil" (70). V linii tohoto učení a mesiášských znamení, která Ježíš vykonal, dříve než se dostal k řeči na rozloučenou ve večeradle, nalézáme události a slova, která tvoří obzvláště důležité momenty tohoto postupného zjevování. Tak evangelista Lukáš, který už představil Ježíše jako "plného Ducha Svatého" a říká, že ho "Duch vedl na poušť" (71), nám sděluje, že po návratu dvaasedmdesáti učedníků z misie, kterou jim Mistr svěřil (72), když mu rozradostněni vyprávěli o plodech své práce "v té chvíli zajásal Ježíš v Duchu Svatém a řekl: Velebím tě, Otče, Pane nebe a země, že jsi tyto věci ukryl před moudrými a chytrými a že se je odhalil maličkým, ano, Otče, že se ti tak zalíbilo" (73). Ježíš jáse nad Božím otcovstvím. Jáse jakoby nad zvláštním vyzařováním tohoto otcovství Božího na "maličké". A evangelista označuje toto všechno jako "jásání v Duchu Svatém".

Toto jásání podněcuje v jistém smyslu Ježíše, aby řekl ještě víc. Poslyšme: "Všechno je mi odevzdáno od mého Otce. A nikdo nezná, kdo je Syn, než Otec, ani kdo je Otec, než jenom Syn a ten, komu to chce Syn zjevit." (74)

21. To, co při teofánii u Jordánu přišlo takřka "zvenčí" shůry, vychází zde "zvnitř", to je z hlubiny toho, co je Ježíš. Je to jiné zjevení Otce a Syna, spojených v Duchu Svatém. Ježíš mluví jen o otcovství Boha a o svém synovství - nemluví přímo o Duchu, který je láska a proto je spoj Otce a Syna. Avšak to, co říká o Otci a o sobě, Synu, vyvěrá z oné **plnosti Ducha**, která je v něm, která přetéká do jeho srdce, prostupuje jeho "já", oduševňuje a oživuje z hloubi jeho činnosti. Spojení Krista s Duchem Svatým, o kterém má dokonalé poznání, se vyjadřuje oním "zajásáním", jež

dává jistým způsobem postřehnout svůj tajemný zdroj. Vidíme tu zvláštní projev a jáсот, vlastní Synu člověka, Kristu - Mesiáši, jehož lidství náleží osobě Božího Syna, který je v božství podstatně jedno s Duchem Svatým.

Ve velkolepém vyznání Božího otcovství projevuje Ježíš Nazaretský také sám sebe, své božské "já": on je vskutku Syn "téže podstaty", a proto nikdo nezná, kdo je Syn, než jenom Otec, ani kdo je Otec, než jenom Syn, ten Syn, který "pro nás lidi a pro naši spásu" se stal člověkem působením Ducha Svatého a narodil se z Panny, která se jmenovala Maria.

6. Zmrtvýchvstalý Kristus říká: "Přijměte Ducha Svatého"

22. Lukáš nás svým vyprávěním vede neobyčejně blízko k pravdě, obsažené v řeči při poslední večeři. Ježíš Nazaretský, "vyvýšený v Duchu svatém", se při této řeči a při tomto rozhovoru projevuje jako "nositel" Ducha, jako ten, kdo ho má přinést a "dát" apoštolům a církvi za cenu svého "odchodu" prostřednictvím kříže.

Slovo "nést" zde znamená především "odhalit". Ve Starém zákoně už od knihy Genese byl Duch Boží jistým způsobem uváděn ve známost nejprve jako Boží "dech", který dává život, jako nadpřirozený "životní dech". V knize Izaiášově je představován jako "dar" pro osobu Mesiáše, jako ten, který na něm spočívá, aby vedl z nitra celou jeho spásonosnou činnost. U Jordánu nabyla Izaiášova předpověď konkrétní podoby: Ježíš Nazaretský je ten, který přichází v Duchu Svatém a přináší ho jako dar své osoby, aby ho rozdával prostřednictvím svého lidství: "On vás bude křtít Duchem Svatým" (75). V Lukášově evangeliu je potvrzeno a obohaceno toto zjevení Ducha Svatého jako vnitřní pramen života a mesiášské působnosti Ježíše Krista.

Ve světle toho, co říká Ježíš ve večeřadle, je Duch Svatý zjevován novým a plnějším způsobem. On je nejen dar osobě (osobě Mesiáše), ale je Osoba - Dar. Ježíš ohlašuje jeho příchod jako příchod "jiného Utěšitele", který je Duch Pravdy a proto vede apoštoly a církev "do celé Pravdy" (76). To se naplní na základě zvláštního společenství mezi Duchem Svatým a Kristem: "Z mého vezme a vám oznámí" (77). Toto společenství má svůj původní zdroj v Otci. "Všechno, co má Otec, je moje; proto jsem řekl, že z mého vezme a vám oznámí" (78). Duch Svatý, pocházející od Otce, je poslán Otcem (79). Duch Svatý byl nejprve poslán jako **dar pro Syna**, který se stal člověkem, aby naplnil mesiášské předpovědi. Po "odchodu" Krista - Syna, podle Janova textu "přijde" Duch Svatý přímo - to je jeho nové seslání - aby dovršil dílo Syna. Takže to bude On, kdo dovede k naplnění novou érou dějin spásy.

23. Ocitáme se na prahu velikonočních událostí. Nové, definitivní zjevení Ducha Svatého jako Osoby, která je Dar, se naplňuje právě v tom okamžiku, **Velikonoční události** - utrpení, smrt a zmrtvýchvstání Krista jsou také dobou nového příchodu Ducha Svatého jako Utěšitele a Ducha Pravdy. Je to doba "nového začátku" darování se trojjediného Boha lidstvu v Duchu Svatém působením Krista - Vykupitele. Tento nový začátek je vykoupení světa: "Neboť Bůh tak miloval svět, že dal svého jednorozeného Syna" (80). Již v "dání" Syna, v **daru Syna**, je vyjádřena nejhlubší bytost Boha, který je jako láska nevyčerpatelný zdroj darování. V darování Syna se doplňují a darování věčné lásky: Duch Svatý, který v nevyzpytatelných hlubinách božství je Osoba - Dar, je působením Syna, to je prostřednictvím velikonočního tajemství, dán novým způsobem apoštolům a Církvi skrze ně lidstvu a celému světu.

24. Definitivní vyjádření tohoto tajemství máme v den zmrtvýchvstání. V tento den Ježíš Nazaretský, "narozený podle těla z rodu Davidova" - jak píše apoštol Pavel . "je ustanoven jako Syn Boží s mocí skrze vzkříšení z mrtvých" (81). Takto se může říci, že mesiášské "vyvýšení" Krista v Duchu Svatém dosahuje vrcholu ve zmrtvýchvstání, při kterém se Kristus odhaluje také jako **Boží Syn**, "plný moci". A tato moc, vyvěrající z nezbadatelného společenství Nejsvětější Trojice, se projevuje především ve faktu, že zmrtvýchvstalý Kristus sice na jedné straně naplňuje Boží slib, vyjádřený už ústy proroka: "Dám vám nové srdce, nového ducha vložím do vás... svého ducha" (82); ale na druhé straně plní svůj vlastní slib, daný apoštolům, slovy: "Odejdu-li, pošlu vám Ho" (83). Je to On, Duch pravdy, Parakleitos, poslaný vzkříšeným Kristem, aby nás přetvořil a udělal z nás obraz vzkříšeného (84).

Slyšme: "Večer tohoto prvního dne v týdnu přišel Ježíš tam, kde byli učedníci, když pro strach před Židy měli dveře uzavřeny. Najednou stál mezi nimi a řekl jim: "Pokoj vám!" Když to řekl, ukázal jim ruce a bok. Učedníci se zaradovali, když viděli Pána. Znovu jim řekl: "Pokoj vám!" Jako Otec poslal mne, tak i já posílám vás." Po těch slovech na ně dechl a řekl jim: "Přijměte Ducha Svatého!" (85).

Všechny jednotlivosti tohoto klíčového textu Janova evangelia mají svou výmluvnost, zvláště když je čteme ve vztahu ke slovům, proneseným ve večeradle na počátku velikonočních událostí. Nyní tyto události - **triduum** sacrum Ježíše, kterého Otec posvětil, pomazal a poslal na svět - docházejí naplnění. Kristus "odevzdal ducha na kříži" (86) jako Syn člověka a Boží Beránek. A když vstal, jde k apoštolům, a "dechne na ně" s onou mocí, o které mluví list Římanům (87). Pánův příchod naplní všechny přítomné radostí: "Jejich zármutek se mění v radost" (88), jak on sám slíbil před svým umučením. A především se naplňuje hlavní předpověď z řeči na rozloučenou. Zmrtvýchvstalý Kristus jakoby zahajoval nové stvoření, přináší apoštolům Ducha Svatého. Přináší ho za cenu svého "odchodu", dává jim tohoto Ducha, jakoby skrze rány svého ukřižování. "Ukázal jim ruce a bok". Silou tohoto ukřižování jim říká: "Přijměte Ducha svatého."

Takto vzniká úzká spojitost mezi posláním Syna a posláním Ducha Svatého. Po prvotním hříchu není poslání Ducha Svatého bez kříže a zmrtvýchvstání. "jestliže neodejdu, Utěšitel k vám nepřijde" (89). Vzniká tedy úzká spojitost mezi posláním Ducha Svatého a posláním Syna při vykoupení. Poslání Ducha Svatého "vyplývá" z vykoupení: "Z mého vezme a vám oznámí" (90). Vykoupení je úplně dokonáno Synem jako Pomazaným, který přišel a jednal z moci Ducha Svatého a nakonec se vydal v oběť na dřevě kříže. A toto vykoupení je současně ustavičně dokonáváno v srdcích a lidských svědomích - v dějinách světa - Duchem Svatým, který je "jiný Utěšitel".

7. Duch Svatý a doba církve

25. "Když Syn dovršil dílo, které mu Otec svěřil, aby je vykonal na zemi (srov. Jan 17,4), byl v den letnic seslán Duch Svatý, který měl trvale posvěcovat Církev, aby věřící měli takto prostřednictvím Kristovým v jediném Duchu přístup k Otci (srov. Ef 2,18). Tento je Duch života, pramen vody vyvěrající do života věčného (srov. Jan 7,14. 7,38 a n.). Jeho prostřednictvím vrací Otec život lidem, kteří byli hříchem mrtví a jednoho dne vzkřísí v Kristu jejich smrtelná těla (rov. Řím 8,10 a n.)" (91).

Tímto způsobem II.vatikánský koncil mluví o **Zrození církve** v den letnic. Tato událost je definitivní projev toho, co se událo v témže večeradle již o velikonoční neděli. Zmrtvýchvstalý Kristus přišel a "přinesl" apoštolům Ducha Svatého. Dal jim ho se slovy: "Přijměte Ducha Svatého." To, co se stalo tenkrát **uvnitř** večeradla, "při zavřených dveřích", projeví se později v den letnic venku, před lidmi. Otevrou se

dvěře večeřadla a apoštolové se obrátí k obyvatelům a k poutníkům, kteří se sešli v Jeruzalémě o svátku a vydávají svědectví o Kristu mocí Ducha Svatého. Tímto způsobem se plní předpověď: "ten vydá o mně svědectví. Také vy budete vydávat svědectví, protože od počátku jste se mnou" (92).

V jiném dokumentu II.vatikánského koncilu čteme: "Není pochyby, že Duch Svatý působil ve světě již dříve než byl Kristus oslaven. Ale v den letnic sestoupil na apoštoly, aby s nimi zůstal na věky. Církev se projevila veřejně před zástupy, kázáním začalo šíření evangelia mezi národy." (93).

Doba Církve začala "příchodem", to je sestoupením Ducha Svatého na apoštoly, shromážděné v jeruzalémském večeřadle s Marií, Pánovou Matkou (94). Doba Církve začala ve chvíli, kdy se začaly sliby a předpovědi, tak výslovně se vztahující na Utěšitele, na Ducha Pravdy plnit v celé své moci a zřejmosti na apoštolech a takto vymezily narození Církve. O tom mluví často na mnoha místech "Skutky apoštolů". Z nich vyplývá, že podle vědomí první obce, jejíž jistoty vyjadřuje Lukáš, převzal Duch Svatý neviditelně, ale jistým způsobem "znatelné" vedení těch, kdo po odchodu Pána Ježíše hluboce pociťovali, že zůstali sirotky. S příchodem Ducha Svatého se cítili schopni plnit svěřené poslání. Cítili se plni síly. Právě toto v nich působil Duch Svatý a toto působí ustavičně v Církvi prostřednictvím jejich nástupců. Milost Ducha Svatého, kterou předali apoštolové vkládáním rukou svým spolupracovníkům, je dále předávána při biskupském svěcení.

Biskupové pak svátostí kněžského svěcení činí účastnými tohoto daru duchovního posvátné služebníky a starají se, aby se svátosti biřmování byli jím posílení všichni, kdo se znovu zrodili z vody a z Ducha. Takto se v Církvi jistým způsobem zvětčuje milost letnic. Jak píše koncil, "Duch Svatý bydlí v církvi a v srdci věřících jako v chrámě (srov. 1Kor 3,16 6,19), v nich se též modlí a vydává svědectví, že jsou přijati Bohem za vlastní dítky (srov. Gal 4,6 , Řím 8,15-16 a 26). Uvádí církev k poznání úplné Pravdy (srov. Jan 16,13), zaručuje jednotu jejího společenství a služby, vybavuje a řídí ji různými hierarchickými a charismatickými dary a zdobí ji svými plody (srov. Ef 4,11-12. 1Kor 12,4. Gal 5,22). Omlazuje církev silou evangelia, ustavičně ji obnovuje a přivádí k dokonalému sjednocení s jejím Snoubencem" (95)

26. Uvedená místa z koncilní konstituce "Lumen gentium" nám říkají, že s příchodem Ducha Svatého začala doba Církve. Říkají nám též, že tato doba, doba Církve trvá. Trvá přes věky a generace. V našem století, kdy se lidstvo již přiblížilo ke konci druhého tisíciletí po Kristu, se tato doba Církve vyjádřila zvláštním způsobem prostřednictvím 2.vatikánského koncilu, koncilu našeho století. Je totiž známo, že to byl zvláštním způsobem koncil "ekleziologický", koncil o Církvi. Současné učení tohoto koncilu je podstatné "pneumatologické", proniknuté pravdou o Duchu Svatém, který je jakoby duší Církve. Můžeme říci, že ve svém bohatém učení obsahuje 2.vatikánský koncil ve vlastním smyslu slova všechno, "co říká Duch církvím" (96) vzhledem k nynějšímu období dějin spásy.

Koncil, který se řídil vedením Ducha Svatého, Ducha Pravdy a vydal svědectví spolu s ním, zvláště také potvrdil přítomnost Ducha Svatého, Utěšitele. V jistém smyslu ho nově "zpřítomnil v naší těžké době. Ve světle tohoto přesvědčení lépe pochopíme velkou důležitost všech iniciativ, směřujících k uskutečnění 2.vatikána, důležitost jeho učení a jeho pastoračního a ekumenického zaměření. Z tohoto hlediska se také musí chápat a hodnotit následující shromáždění synody biskupů, jejichž cílem je umožnit, aby se plody pravdy a lásky - pravé plody Ducha Svatého - staly trvalým majetkem

Božího lidu na jeho pozemském putování v průběhu staletí. Tato práce Církve je nezbytná, snaží se o ověření a upevnění spasitelných plodů Ducha, udělených na koncilu. Pro tento cíl je třeba umět je pozorně "rozlišovat" od všeho, co může naopak pocházet především od "vládce tohoto světa" (97). Toto rozlišování je tím potřebnější při uskutečňování díla koncilu, protože koncil je dokořán otevřen současnému světu, jak jasně vysvítá z důležitých konstitucí "Gaudium et spes" a "Lumen gentium".

V pastorální konstituci čteme: "Jejich společenství (Kristových učedníků) se skládá z lidí, kteří sjednoceni v Kristu, jsou Duchem Svatým vedeni na svém putování do království Otcova a přijali zvěst o spáse, kterou mají podat všem. Proto také ono společenství cítí, že je těsně spjato s lidským pokolením a s jeho dějinami." (98) Církev ví dobře, že jedině Bůh, jemuž slouží, dává odpověď na nejvnitřnější touhy lidského srdce, které se nemůže nasytit žádným pozemským pokrmem" (99). "Duch Boží ... podivuhodnou prozřetelností řídí běh světa a obnovuje tvářnost země" (100).

II.část

DUCH, KTERÝ USVĚDČUJE SVĚT Z HŘÍCHU

1. Hřích, spravedlnost a soud

27. Ježíš ohlašuje ve večeradle příchod Ducha Svatého za "cenu svého odchodu" a slibuje: "Odejdu-li, pošlu Ho k vám" a v téže souvislosti dodává: "Až přijde, usvědčí svět z toho, co znamená hřích, spravedlnost a soud." (101) Tentýž Utěšitel a Duch Pravdy, o kterém bylo slíbeno, že "dovede k celé Pravdě", je ohlášen slovy právě uvedenými, jako ten, který "usvědčí svět z toho, co znamená hřích, spravedlnost a soud."

Významná se zdá také souvislost. Ježíš spojuje toto ohlášení Ducha Svatého se slovy, která naznačují jeho "odchod" prostřednictvím kříže a dokonce potvrzují nutnost jeho odchodu: "Je to pro vás dobré, abych já odešel. Jestliže totiž neodejdu, Utěšitel k vám nepřijde" (102).

Ale důležitější je výklad, jaký dává sám Ježíš těmto třem slovům: hřích, spravedlnost, soud. Hřích: že nevěří ve mne; spravedlnost, že odcházím k Otci a už mě neuvídíte; soud, že vládce tohoto světa je už odsouzen" (103). V Ježíšově myšlence mají hřích, spravedlnost a soud velmi přesný smysl, odlišný od smyslu, jaký by snad byl někdo nakloněn připisovat těmto slovům, nezávisle od výkladu toho, který mluví. Tento výklad ukazuje, jak se má rozumět onomu "usvědčení světa", které je vlastní Duchu Svatému. Zde je důležitý jak smysl jednotlivých slov, tak fakt, že je Ježíš sdružil v jediné větě.

"Hřích" na tomto světě znamená nevěru, s kterou se Ježíš setkal mezi "svými", počínaje nazaretskými spoluobčany. Znamená odmítnutí jeho poslání, odmítnutí, které dovede lidi až k tomu, že ho odsoudí na smrt. Když nato Ježíš mluví o "spravedlnosti", zdá se, že má na mysli spravedlnost konečnou, kterou mu Otec zjedná, až ho obklopí slávou při zmrtvýchvstání a nanebevstoupení: "Jdu k Otci". V souvislosti s takto chápaným "hříchem" a "spravedlností" znamená pak "soud", že Duch Pravdy dokáže vinu "světa", které se svět dopustil tím, že odsoudil Ježíše k smrti na kříži. Avšak Kristus nepřišel na svět jen proto, aby ho soudil a odsoudil: přišel, aby ho spasil. (104)

Usvědčení z hříchu a spravedlnosti mělo za cíl spásu světa, spásu lidí. Zdá se, že právě tuto pravdu zdůrazňuje výrok, "že soud" se týká jen "vládce tohoto světa", to je satana, toho, který už od začátku zneužívá díla stvoření proti spáse, proti smlouvě a spojení člověka s Bohem: on je "už odsouzen" hned od začátku. Jestliže Duch Utěšitel

má usvědčit svět, právě pokud jde o soud, je to proto, aby v něm mohlo pokračovat spasitelné dílo Kristovo.

28. Zde chceme soustředit pozornost hlavně na toto poslání Ducha Svatého, totiž na usvědčování světa z hříchu. Ale současně chceme dbát všeobecné souvislosti Ježíšových slov ve večeradle. Duch Svatý, který převezme od Syna dílo vykoupení světa, převezme tím samým úkol spasitelného "usvědčování z hříchu". Toto usvědčování je v neustálém vztahu k "spravedlnosti", to je k definitivní spáse v Bohu, k dovršení ekonomie, jejímž středem je ukřižovaný a oslavený Kristus. A tato spásonosná Boží ekonomie vymaňuje jistým způsobem člověka ze "soudu", to je z odsouzení, kterým byl postižen hřích satana, vládce tohoto světa, toho, který se svým hříchem stal vládařem "říše tmy v tomto světě" (105). A pohledme, že takovým vztahem k "soudu" se otvírají široké obzory pro pochopení "hříchu" a též "spravedlnosti". Tím, že Duch Svatý ukazuje na pozadí Kristova kříže, co je hřích v ekonomii spásy (mohlo by se říct: "spasený hřích"), dává na srozuměnou, že jeho poslání "usvědčovat" i z hříchu, který už byl definitivně odsouzen ("Odsouzený hřích").

29. Všechna slova, která pronesl Vykupitel ve večeradle v předvečer svého umučení, jsou vepsána do doby Církve: především slova o Duchu Svatém jako Utěšiteli a Duchu Pravdy. Jsou do ní vpisována stále novým způsobem v každé generaci, v každé době. Pokud jde o naše století, potvrzuje to celé učení II.vatikánského koncilu, zejména pastorální konstituce "Gaudium et spes". Možná místa tohoto dokumentu ukazují jasně, že koncil, který se otvírá světlu Ducha Pravdy, dává tím najevo, že je pravým strážcem Kristových předpovědí a slibů, daných apoštolům a Církvi v řeči na rozloučenou. A to zvláštním způsobem oné předpovědi, podle které má Duch Svatý "usvědčit svět z toho, co znamená hřích, spravedlnost a soud."

Naznačuje to už text, ve kterém koncil vykládá jak chápe "svět": má na zřeteli svět lidí, to je celou lidskou rodinu se všemi věcmi, uprostřed nichž žije svět, jeviště dějin lidského pokolení, poznamenaný jeho úsilím, pohromami a vítězstvími: svět, o němž křesťané věří, že z Tvůrcovy lásky byl stvořen a je udržován, který sice upadl do otroctví hříchu, ale byl ukřižovaným a zmrtvýchvstalým Kristem, který zničil moc zlého ducha osvobozen, aby podle Božího úradku byl přetvořen a došel svého dovršení (106).

Ve vztahu k tomuto velmi souhrnnému textu je třeba číst v téže konstituci i jiná místa, která mají vyložit s celou realitou víry situaci hříchu v současném světě a také vysvětlit jeho podstatu, přičemž tato místa vycházejí z různého hlediska (107).

Když Ježíš o velikonoční neděli mluvil o Duchu Svatém jako o tom, který "usvědčí svět, co znamená hřích", musí se na jedné straně dát tomuto tvrzení co nejširší dosah, nakolik zahrnuje všechny hříchy v dějinách lidstva dohromady. Na druhé straně však, když Ježíš vykládá, že tento hřích záleží na faktu, že "v něho nevěří", zdá se být tento dosah omezen na ty, kdo odmítli mesiášské poslání Syna člověka a odsoudili ho k smrti kříže. Ale je těžké si nevšimnout, že tento "omezenější" a historicky zpřesněný dosah hříchu se rozlišuje až do univerzální šíře univerzalitou vykoupení, které se naplnilo prostřednictvím kříže. Zjevení tajemství vykoupení otvírá cestu k chápání, podle kterého **každý hřích**, ať byl spáchán kdekoliv a v jakékoliv chvíli, má vztah ke Kristovu kříži - a tedy nepřímě také k hříchu těch, kdo "v něho neuvěřili" a odsoudili Ježíše Krista k smrti na kříži.

Z tohoto hlediska je třeba se vracet k letnicové události.

2. Svědectví dne letnic

30. V den letnic našly své nejpřesnější a přímé potvrzení Kristovy předpovědi z řeči na rozloučenou a zejména předpověď, kterou probíráme: "Utěšitel ... usvědčí svět, co znamená hřích." V onen den sestoupil na apoštoly, usebrané v modlitbě spolu s Ježíšovou Matkou Marií ve večeradle, slíbený Duch Svatý, jak čteme ve Skutcích apoštolů: "Všichni byli naplněni Duchem Svatým a začali mluvit cizími jazyky, jak jim Duch vnukal, aby promlouvali" (108); tímto způsobem spojil v jednotu rozptýlené rasy a obětoval Otcí prvotiny všech národů" (109).

Vztah mezi Kristovou předpovědí a touto událostí je jasný. Spatřujeme tu první a základní naplnění příslibu o seslání Ducha Utěšitele. Ten přichází poslán Otcem, "po" Kristově odchodu, "za jeho cenu". Tímto odchodem je nejprve smrt na kříži a potom za čtyřicet dní po zmrtvýchvstání vstup do nebe. Ještě ve chvíli nanebevstoupení přikazuje Ježíš apoštolům, aby "neodcházel z Jeruzaléma, ale čekali na Otcovo zaslíbení: "Budete pokřtěni Duchem Svatým za několik málo dní, až na vás sestoupí Duch Svatý, budete vybaveni silou a budete mými svědky v Jeruzalémě, celém Judsku a Samarsku, ano, až na konec země" (110).

Tato poslední slova v sobě uzavírají ozvěnu nebo připomínku předpovědi ve večeradle. A v den letnic se tato předpověď potvrdí s celou přesností. Pod vlivem Ducha Svatého, kterého obdrželi apoštolové při modlitbě ve večeradle, **postaví se Petr** před množství lidí různých jazyků, shromážděných o svátku a **mluví**.

Prohlásí to, **co se neodvážil říci předtím**: "Izraelité, Bůh dal u vás Ježíši Nazaretskému osvědčení mocnými činy, divy a znameními, které, jak víte, konal Bůh skrze něho mezi vámi a on byl vydán - Bůh to tak předem rozhodl a předpověděl - a vy jste ho rukama bezbožníků přibili na kříž a zabili. Ale Bůh ho vzkřísil, zbavil bolesti smrti, protože nebylo možné, aby zůstal v její moci." (111)

Ježíš předpověděl a slíbil: "On o mně vydá svědectví ... a také vy budete vydávat svědectví." V Petrově první řeči v Jeruzalémě nalézá to "svědectví" svůj **jasný začátek**: je to svědectví o Kristu ukřižovaném a zmrtvýchvstalém. Svědectví Ducha - Utěšitele apoštolů. A podle obsahu tohoto prvního svědectví Duch Pravdy ústy Petrovými "usvědčuje svět, co znamená hřích"; především hřích, jímž je odmítnutí Krista až k jeho odsouzení na smrt, až ke kříži na Golgotě. Prohlášení podobného obsahu se budou opakovat podle textu "Skutků apoštolů" i při jiných příležitostech a na různých místech (112).

31. Od tohoto počátečního svědectví o letnicích je působení Ducha Pravdy, který "usvědčuje svět z hříchu" odmítnutí Krista organicky **spojeno se svědectvím**, které má být vydáváno **velikonočnímu tajemství; tajemství Ukřižovaného a Zmrtvýchvstalého**. A v tomto spojení ono "usvědčení z hříchu" prozrazuje svůj spásonosný rozměr. Toto "usvědčení z hříchu" nemá totiž za cíl jenom **obžalobu světa** a už teprve ne jeho **odsouzení**. Ježíš Kristus nepřišel na svět, aby ho odsoudil, ale aby ho spasil. (113) Toto je zdůrazněno již v této první řeči, když Petr zvolal: "Ať je proto jasné celému izraelskému národu toto: Pánem a Mesiášem ustanovil Bůh právě toho Ježíše, kterého jste vy ukřižovali" (114). A nato, když se přítomní tážou Petra, a apoštolů: "Bratři, co máme dělat?" slyšíme odpověď "obrat' se! A každý ať se dá pokřtít ve jménu Ježíše Krista, aby vám byly odpuštěny vaše hříchy, a jako dar dostanete Ducha Svatého"(115).

Tímto způsobem "usvědčení světa z hříchu" zároveň přesvědčuje o **odpuštění hříchu** mocí Ducha Svatého. Petr ve své Jeruzalémské řeči vybízí k obrácení, jako vybízeli

Ježíš své posluchače na začátku své mesiášské činnosti (116). Obrácení vyžaduje **přesvědčení o hříchu**, obsahuje v sobě vnitřní soud svědomí. A poněvadž toto je potvrzením působení Ducha Pravdy v nitru člověka, stane se to současně novým začátkem darování milosti a lásky: "přijměte Ducha Svatého." (117) Takto objevujeme v "usvědčení z hříchu" **dvojí darování**: dar pravdy ve svědomí a dar jistoty o vykoupení: Duch Pravdy je Utěšitel.

Usvědčování z hříchu kazatelskou službou apoštolů v rodící se Církvi je vztahováno z podnětů Ducha Svatého, vylitého o letnicích - **na výkupnou moc** Ukřižovaného a Zmrtvýchvstalého Krista. Tak se naplňuje slib týkající se Ducha, daný o velikonocích: "Z mého vezme a vám oznámí." Když tedy při letnicové události Petr mluví o hříchu **těch**, kteří "neuvěřili"(118) a vydali na potupnou smrt Ježíše z Nazareta, svědčí o vítězství nad hříchem; o vítězství, které se dovršilo jistým způsobem prostřednictvím největšího hříchu, jaký mohl spáchat člověk: **usmrcení Ježíše, Božího Syna, soupodstatného s Otcem!** Podobně vítězí smrt Božího Syna nad smrtí lidskou: "Smrti, budu tvou smrtí" (119), tak jako **hřích usmrcení Božího Syna "vítězí" nad lidským hříchem!** Nad hříchem, který byl dokonán v Jeruzalémě o Velkém pátku a také nad každým hříchem člověka. Vskutku, největšímu hříchu člověka odpovídá v srdci Vykupitele **obět' nejvyšší lásky**, která překonává zlobu všech hříchů lidí. Na základě této jistoty neváhá Církev v římské liturgii opakovat každoročně o velikonoční vigílii **"O felix culpa!"** ve zvěsti o zmrtvýchvstání, kterou hlásá jáhen ve zpěvu "Exultet".

32. O této nevýslovné pravdě však nikdo nemůže "přesvědčit" svět, ani člověk, ani lidské svědomí. To může jen On, velký **Duch (Svatý) Pravdy**. On je Duch, který "zpytuje Boží hlubiny" (120). Před tajemstvím hříchu je třeba zpytovat "Boží hlubiny" **až na dno**. Nestačí zpytovat lidské svědomí jako vnitřní tajemství člověka. Je třeba vniknout do vnitřního tajemství Boha, do "Božích hlubin", které jsou shrnuty v syntéze: K Otci - v Synu - skrze Ducha Svatého. Právě Duch Svatý je "zpytuje" a z nich vyvozuje odpověď na hřích člověka. Touto odpovědí se uzavírá proces "usvědčování z hříchu", jak ozřejmuje letnicová událost.

Usvědčením světa z hříchu na Golgotě, ze smrti nevinného Beránka, tak jak k tomu došlo v den letnic, usvědčuje Duch Svatý také z každého hříchu, spáchaného na kterémkoliv místě a v kterékoliv chvíli dějin člověka: **dokazuje totiž jeho vztah ke Kristovu kříži**. "Usvědčení" je dokázání zloby hříchu, každého hříchu vzhledem ke Kristovu kříži. Hřích ukázaný v tomto vztahu, je **poznán v celém rozměru zla** jaký je mu vlastní, skrze "tajemství nepravosti" (121), které v sobě obsahuje a skrývá. Člověk nezná tento rozměr - naprosto ho nepoznává bez Kristova kříže. Proto může být o něm "přesvědčen" **jenom Duchem Svatým**; Duchem Pravdy, ale také Duchem Utěшитelem.

Neboť hřích uvedený do vztahu ke Kristovu kříži je současně **poznán v plném rozměru** "tajemství zbožnosti" (122), jak ukázala posynodální apoštolská exhortace "Reconciliatio et paenitentia" (123). Také tento rozměr hříchu naprosto nezná člověk bez Kristova kříže. A také o něm může být "přesvědčen" jenom Duchem Svatým; tím, který "zpytuje Boží hlubiny."

3. Svědectví o počátku: první skutečnost hříchu

33. Rozměr hříchu nalézáme ve svědectví o počátku, tak jak ho uvádí kniha Genese (124). Je to hřích, který podle zjevených Božích slov je **počátek a kořen** všech ostatních. Máme před sebou prvotní skutečnost hříchu v dějinách člověka a současně v celé ekonomii spásy. Můžeme říci, že v tomto hříchu má svůj začátek **tajemství nepravosti**, ale také, že vzhledem k tomuto hříchu se výkupná moc "tajemství zbožnosti" stává obzvláště průzračnou a účinnou. Vyjadřuje to svatý Pavel, který proti "**neposlušnosti**" prvního Adama klade "**poslušnost**" Krista, druhého Adama: "poslušnost až k smrti" (125).

Podle svědectví o počátku vzniká hřích ve své prvotní skutečnosti ve vůli - a ve svědomí - člověka především jako "neposlušnost", to je jako odporování vůle člověka vůli Boží. Tato prvotní neposlušnost předpokládá **odmítnutí nebo alespoň vzdálení od Pravdy, obsažené v Božím slově**, které tvoří svět. To je Slovo, které bylo "na počátku u Boha", které "bylo Bůh" a bez něho "nepovstalo nic z toho, co povstalo", protože "svět povstal skrze ně" (126). Je to Slovo, které je také věčným zákonem, pramenem každého zákona, Slovo, které řídí svět a zvláště lidské skutky. Když tedy v předvečer umučení mluví Ježíš Kristus o hříchu těch, kdo "**v něho nevěří**", je v těchto jeho rozbolestněných slovech jakoby **vzdálená ozvěna onoho hříchu**, který je ve své původní formě temně **vepsán** již do tajemství stvoření. Ten, který mluví, je totiž nejen Syn člověka, ale také "zrozený dříve než kdokoliv z tvorů", protože "on je vzor, podle kterého bylo stvořeno všechno ... skrze něj a kvůli němu" (127). Ve světle této pravdy pochopíme, že neposlušnost v tajemství počátku předpokládá v jistém smyslu "nevěru", ono "neuvěřili", které se bude opakovat, až půjde o velikonoční tajemství. Jak jsme řekli, jde o odmítnutí, nebo alespoň o vzdálení se od pravdy, obsažené ve Slově Otce. Odmítnutí se projevuje v praxi jako "neposlušnost", jako úkon, který je účinkem pokušení, pocházející od otce lži (128). Proto je u kořene lidského hříchu lež, jako radikální **odmítnutí Pravdy**, obsažené ve slově Otce, jehož prostřednictvím je vyjádřena láskyplná všemohoucnost Stvořitelova, všemohoucnost a současně láska Boha Otce, Stvořitele nebe i země.

34. "Boží dech", který podle biblického líčení "vanul nad vodami" (129), naznačuje téhož "Ducha, který zpytuje Boží hlubiny"; **zpytuje hlubiny Otce a Slova - Syna** v tajemství stvoření. Nejen je přímým svědkem jejich vzájemné Lásky, z které pramení stvoření, ale on sám je tato Láska. On sám, jako Láska, je věčný, nestvořený dar. V něm je **pramen a počátek každého daru, daného tvorům**. Svědectví o počátku, které nalézáme v celém zjevení, počínaje knihou Geneze, je v tomto bodě jednoznačné. Stvořit znamená povolání k existenci z ničeho. A tedy tvořit znamená **darovat** existenci. Jestliže viditelný svět je stvořen pro člověka, pak tedy člověku je darován svět (130). A současně též člověk dostává ve svém lidství darem zvláštní skutečnost - to, že je "obraz Boha" a jemu "podobný". To znamená nejen rozumnost a svobodu jako vlastnosti, které vytvářejí lidskou přirozenost, ale hned od začátku i schopnost **osobního vztahu** s Bohem jako "já" a "ty" a tedy **schopnost smlouvy**, která bude uzavřena díky spásonosnému sdělování se Boha člověku. Konečně na pozadí "obrazu Boha a podobnosti s ním", "dar Ducha" znamená "povolání k přátelství", v němž nadpřirozené "Boží hlubiny" jsou jistým způsobem otevřeny účasti člověka. II.vatikánský koncil učí: Neviditelný Bůh (srov. Ex 33,11; Jan 15, 14-15) a pobývá s nimi (Bar 3,38) aby je pozval a přijal do svého společenství" (131).

35. Proto Duch Svatý, který "zpytuje všechno i Boží hlubiny, zná od začátku tajemství člověka" (132). Právě proto jenom On **může plně "usvědčit z hříchu"**, který tu byl na počátku, z onoho hříchu, který je kořenem všech ostatních a byl ohniskem hříšnosti člověka na zemi, ohniskem, které nikdy nevyhasíná. Duch Pravdy zná prvotní skutečnost hříchu spáchaného ve vůli člověka, přičiněním "otce lži" - toho, **který už je odsouzen** (133). Duch Svatý proto usvědčuje svět z hříchu vzhledem k tomuto "soudu", ale **neustále vede k spravedlnosti**, která byla zjevena na člověku spolu s Kristovým křížem "prostřednictvím" poslušnosti až k smrti (134). Jenom Duch Svatý může usvědčit z hříchu, který byl na počátku lidstva, právě On, který je Láska Otce a Syna, On, který je Dar. Zatím co hřích lidského počátku záleží ve lži a v odmítnutí Daru a Lásky, toho Daru a té Lásky, které rozhodují o začátku světa a člověka.

36. Podle svědectví o počátku, které nalézáme v Písmě svatém a v tradici po prvním (a tak úplnějším) popisu v knize Geneze, je hřích ve své prvotní formě chápán jako "neposlušnost". To znamená prostě a jednoduše **přestoupení Božího zákona**. (135) Ale ve světle celé souvislosti je zřejmé, že kořen této neposlušnosti se nemusí hledat v nitru celé skutečné situace člověka. Lidská bytost - muž a žena - člověk povoláný k existenci, je tvor. "Obraz Boží", záležející v rozumovosti a svobodě, znamená velikost a důstojnost lidského podmětu, kterým je osoba. Avšak tento os. podmět je vždycky jen "tvor": ve své existenci a bytosti závisí na Stvořiteli.

Podle Geneze "strom poznání zla a dobra" měl vyjadřovat a stále připomínat člověku "mez", nepřekročitelnou pro stvořenou bytost. V tomto smyslu je chápán zákaz ze strany Boha: Stvořitel zakazuje muži a ženě jíst ovoce ze stromu poznání dobra a zla. Ponoukání, neboli pokušení, tak, jak je formulováno v posvátném textu, navrší k přestoupení zákazu - to je k překročení oné meze: "budete-li z něho jíst, otevrou se vám oči a budete jako Bůh (jako bohové) a budete poznávat dobro a zlo." (136)

"Neposlušnost" znamená právě překročení meze, která zůstává nepřekročitelná pro vůli a svobodu člověka jako stvořené bytosti. Neboť Bůh - Stvořitel je jediný a definitivní pramen mravního řádu ve světě, který stvořil. Člověk nemůže sám od sebe rozhodovat o tom, co je dobré a co špatné - neuznat dobro a zlo jako Bůh. Ano, Bůh ve stvořeném světě zůstává prvním a nejvyšším pramenem pro **rozhodování a dobru a zlu**, skrze vnitřní pravdu bytí, které je odleskem Slova, Věčného Syna, soupodstatného s Otcem. Člověku, stvořenému podle Božího obrazu, dává Duch Svatý darem **svědomí**, aby v něm mohl obraz jako v zrcadle věrně odrážet svůj vzor, který je zároveň moudrost a věčný zákon, pramen mravního řádu v člověku a ve světě. "Neposlušnost" jako prvotní rozměr hříchu znamená **odmítnutí tohoto pramene** v domněnání, že se člověk stane samotným a výlučným pramenem rozhodování o dobru a zlu. Duch, který "zpytuje Boží hlubiny" a který je současně pro člověka světlem svědomí a pramenem mravního řádu, zná v celé plnosti tento rozměr hříchu, vepsaný do tajemství počátku lidstva. A neustále **"usvědčuje svět"** ve vztahu ke Kristovu kříži na Golgotě.

37. Podle svědectví o počátku zjevil Bůh ve stvoření sám sebe jako Všemohoucnost, která je Láska. Zároveň zjevil člověku, že jeho "obraz, podobný" svému Stvořiteli, je **povolán k účasti na pravdě a lásce**. Tato účast znamená žít ve spojení s Bohem, který je "život věčný" (137). Ale člověk se pod vlivem "otce lži" odpoutal od této účasti. Do jaké míry? Jistě ne v té míře, jakou měl hřích čirého ducha, v míře hříchu satanova. Lidský duch není schopen dosáhnout takové míry (138).

V líčení knihy Geneze si snadno všimneme **rozdílu ve stupni** mezi "dechem zla" ze strany toho, který je "hříšník od počátku" (totiž setrvává v hříchu) (139) a který už "byl odsouzen" (140) a zlem neposlušnosti ze strany člověka.

Nicméně tato neposlušnost přece vždycky znamená, že se člověk obrátí zády k Bohu a že se v lidském smyslu svoboda před ním **uzavře**. Znamená také jistou otevřenost této svobody poznání a lidské vůle - k tomu, který je "otcem lži". Tento vědomý úkon volby není jen "neposlušnost", ale nese sebou též přilnutí k pohnutce, obsažené v prvním ponoukání k hříchu a neustále obnovované v celých pozemských dějinách člověka. "Bůh ví, že budete-li z něho jíst, otevrou se vám oči a budete jako Bůh, budete poznávat dobro a zlo."

Zde jsme přímo ve středu toho, co by se mohlo nazvat "anti-Slovo", to je "anti-pravda." **"Neboť je to zfalšovaná pravda o člověku: kdo je člověk a jaké jsou nepřekročitelné meze jeho bytí a jeho svobody.** Tato antipravda" je možná, protože současně je úplně **zfalšovaná pravda o tom, kdo je Bůh.** Na Boha - Stvořitele je uvaleno ve svědomí tvora podezření a dokonce přímo obvinění. Poprvé v historii člověka se objevuje zvrácený "genius podezřívání". **Snaží se zfalšovat samotné dobro, Dobro absolutní,** které se právě v díle stvoření projevilo jako dobro, jež nevýslovně dává: jako "**bonum diffusivum sui**", jako tvůrčí láska. Kdo může plně "usvědčit z hříchu", totiž z této pohnutky prvotní neposlušnosti člověka, ne-li ten, který jediný je dar a pramen každého daru, ne-li Duch, který "zpytuje Boží hlubiny" a je Láska Otce a Syna?

38. Opravdu, přes všechno svědectví vydávané stvořením a spásonosnou ekonomikou, která je s ním spojena, je duch temnot (141) sto ukazovat Boha jako nepřítele svého vlastního tvora a především jako nepřítele člověka, jako **pramen nebezpečí a ohrožení** pro člověka.

Tímto způsobem je do lidské psychologie **satanem** naočkován zárodek opozice k tomu, který "od počátku" má být považován za nepřítele člověka - a ne za Otce. Člověk je vyzván, aby se stal protivníkem Boha.

Rozbor hříchu v jeho prvotním rozměru ukazuje, že působením otce lži bude **v celých dějinách lidstva** existovat stálé puzení odmítnutí Boha člověkem, ano až k nenávisti: "sebeláska až k pohrdání Bohem", jak to vyjadřuje svatý Augustin (142). Člověk bude nakloněn k tomu, aby viděl v Bohu své omezení a ne zdroj svého osvobození a plnost dobra. Vidíme, že se to potvrzuje v moderní době, kdy ateistické ideologie usilují **vykořenit náboženství** na základě předpokladu, že náboženství radikálně "odcizuje" člověka. Jako kdyby bylo člověku vyvlastněno jeho lidství, neboť tím, že náboženství uznává ideu Boha, připisuje mu to, co náleží člověku a výhradně člověku!

Odtud myšlenkový a praktický historicko-sociologický proces, v kterém dospělo odmítání Boha až k prohlašování jeho "smrti". Nesmysl co do pojetí i co do slovního výrazu! Avšak ideologie "smrti" Boha, ohrožuje spíš člověka, jak ukazuje 2.vat. koncil. Rozebírá otázku "autonomie časných věcí" a píše: "Tvor se bez Stvořitele ztrácí ... Ano, zapomenutím Boha sám tvor se stává nejasným"(143). Ideologie "smrti Boha" snadno ukazuje ve svých účincích, že je teoreticky i prakticky ideologií "smrti člověka".

4.Duch, který přetváří utrpení v spasitelnou lásku.

39. Ducha, který zpytuje "Boží hlubiny" nazval Ježíš v řeči ve večeradle "Parakleitem". On je totiž **od počátku** "vzýván" (144), aby "usvědčil svět, co znamená hřích". Je vzýván definitivně prostřednictvím Kristova kříže. Usvědčit svět z

hříchu znamená dokázat zlo v něm obsažené. To je totéž co odhalit **tajemství nepravosti**. Není možné postihnout zlo hříchu v celé jeho bolestné skutečnosti bez zpytování "Božích hlubin". Od začátku se objevilo temné tajemství hříchu ve světě na pozadí vztahu lidské svobody k Stvořiteli. Objevilo se jako úkon vůle tvora - člověka, úkon opačný od vůle Boha: **od jeho spasitelné vůle**. Dokonce byl tento úkon v rozporu s pravdou, byl založen na lži, nyní definitivně "odsouzené", na lži, která uvalila obvinění, trvalé podezření na samotnou tvůrčí a spásonosnou lásku. Člověk následoval "otce lži" a postavil se proti Otci života a proti Duchu Pravdy.

Nebude tedy muset "usvědčení z hříchu" znamenat také odhalení utrpení? **Odhalení** bolesti, nepředstavitelné a nevyslovitelné, zaviněné hříchem, kterou, jak se zdá, zahlédá svatá kniha svým antropomorfickým pohledem "v Božích hlubinách" a v jistém smyslu přímo v srdci nevýslovné Trojice? Církev, inspirující se zjevením, věří a vyznává, že hřích je urážka Boha. Co odpovídá v nevyzpytatelné intimitě Boha, Slova a Ducha Svatého této "urážce", tomuto odmítnutí Ducha, který je Láska a Dar? Pojetí Boha, jako nutně nejdokonalejší bytosti, jistě nevylučuje u něho každou bolest, neboť ta vyplývá z nedostatků jeho zranění. Ale v "Božích hlubinách" je Láska Otce, který na hřích člověka reaguje - podle biblické mluvy - tak dalece, že říká: "Mrzí mě, že jsem udělal člověka" (145) "Pán viděl, že je na zemi v lidech mnoho špatnosti Pán litoval, že udělal lidi na zemi a velmi se zarmoutil Řekl: "Mrzí mě, že jsem je udělal"(146). Ale častěji nám mluví svatá kniha o Otci, který má soucit s člověkem, jakoby sdílel jeho bolest. Nakonec tato nevyzpytatelná "bolest" Otcova zplodí především podivuhodnou ekonomii výkupné lásky v Ježíši Kristu, aby mohlo prostřednictvím tajemství **zbožnosti** vyjít v dějinách člověka najevo, že Láska je silnější než hřích. Aby převládl "Dar"!

Duch Svatý, který podle Ježíšových slov "usvědčuje z hříchu", je Láska Otce a Syna a jako takový dar je Nejsvětější Trojice a zároveň věčný pramen veškeré božské štědrosti vůči tvorům. Právě v něm si můžeme představit jakoby zosobněné a nadpřirozeně uskutečněné milosrdenství, které připisuje patristická a teologická tradice Starého i Nového zákona Bohu. U člověka obsahuje milosrdenství bolest a soucit s bídou bližního. U Boha proměňuje Duch - Láska pohled na lidský hřích v nové darování spásonosné lásky. V ní se v jednotě s Otcem a Synem rodí ekonomie spásy, která naplňuje dějiny člověka dary vykoupění. Jestliže hřích zplodil odmítnutím lásky "utrpení" člověka, které se jistým způsobem přelilo na celé lidstvo (147), vstoupí Duch Svatý do lidského a kosmického utrpení s novým darem Lásky, jež vykoupí svět. A v ústech Ježíše - Vykupitele, v jehož lidství se konkretizuje "utrpení" Boha, zazní slova, kterými se projevuje věčná milosrdná láska: Misereor" (148). Takto dává Duch Svatý "usvědčením z hříchu" najevo před tvorstvem "podrobeným pomíjejícínosti" a především v hloubi Božího Beránka, který se stal "až k smrti poslušným služebníkem, dal náhradu za neposlušnost člověka a vykoupil svět. Tímto způsobem Duch Svatý - Parakleitos - "usvědčuje z hříchu."

40. Výkupná hodnota Kristovy oběti je vyjádřena velmi významnými slovy autora **listu Židům**. Nejprve připomněl starozákonní oběti, při kterých "krev kozlů a telat ... očišťuje na těle" a pak dodává: "Čím spíše Krev Krista, který skrze věčného Ducha sám sebe přinesl Bohu jako Oběť poskvrny, očistí nám svědomí od mrtvých skutků, abychom mohli sloužit Bohu živému?" (149) Jsme si vědomi, že mohou být i jiné výklady. Ale naše úvahy o přítomnosti Ducha Svatého v celém Kristově životě nás

vedou, abychom poznávali v tomto textu jakési pozvání, abychom přemýšleli o přítomnosti téhož Ducha také ve výkupné Oběti vtěleného Slova.

Uvažujeme především o počátečních slovech, která pojednávají o této Oběti a potom odděleně o "očistění svědomí", které tato Oběť způsobila. Je to vsutku Oběť přinesená "přičiněním věčného Ducha, který z ní "získává" sílu k "usvědčování z hříchu" s ohledem na spásu. Je to týž Duch Svatý, kterého podle slibu ve večeradle Ježíš Kristus "přinese" apoštolům v den svého zmrtvýchvstání, až se jim ukáže s ranami od ukřižování a kterého jim "dá" "pro odpuštění hříchů": "Přijměte Ducha Svatého. Komu odpustíte hříchy, budou mu odpuštěny!" (150).

Víme, že "Bůh posvětil Duchem Svatým a mocí Ježíše z Nazareta", jak říkal Šimon Petr v domě setníka Kornélia (151). Známe velikonoční tajemství jeho "odchodu" podle Janova evangelia. Slova listu Židům nám teď vysvětlují, jakým způsobem Kristus "přinesl sám sebe Bohu v Oběť bez poskvrny" a jak to udělal "skrže věčného Ducha." V Oběti Syna člověka je Duch Svatý přítomen a jedná tak, jak jednal při jeho početí, při jeho příchodu na svět, v jeho skrytém životě v jeho veřejné službě.

Podle listu Židům na cestě svého "odchodu" přes Getsemany a Golgotu se týž Ježíš Kristus ve svém lidství úplně otevřel tomuto působení Ducha - Parakleita, který dává z utrpení vysvitnout věčné spásonosné Lásce. On byl tedy "vyslyšen pro svou poctivost. Ačkoli to byl Syn, zakusil, co je utrpení a poslušnost" (152). Tímto způsobem dokazuje tento list jak lidství, podrobené hříchu u potomků prvního Adama, bylo v Ježíši Kristu dokonale podrobena Bohu a spojeno s ním a současně jak je milosrdné lidem. Tak vzniká **nové lidstvo**, jež se v Ježíši Kristu prostřednictvím utrpení na kříži vrátilo k Lásce, kterou Adam hříchem zradil. Octlo se znovu v Božském prameni prvotního daru: v Duchu, který "zpytuje Boží hlubiny" a je to Láska a sám Dar.

Boží Syn Ježíš Kristus jako člověk ve vroucí modlitbě při svém umučení dovolil Duchu Svatému, který už pronikl až do nejzazší hloubi jeho lidství, **aby ho přetvořil v dokonalou Oběť** skrže jeho smrt, když umíral jako Oběť lásky na kříži. Sám podal tuto Oběť. Jako jediný kněz "přinesl sám sebe v Oběť bez poskvrny" (153). Jako člověk byl hoden stát se takovou Obětí, protože pouze on byl "bez poskvrny". Ale obětoval se "skrže věčného Ducha"; což znamená, že Duch Svatý působil zvláštním způsobem v tomto absolutním sebedarování Syna člověka a proměňoval utrpení ve výkupnou lásku.

41. Ve Starém zákoně se vícekrát mluví o "ohni z nebe", který spaloval obětní dary, přinesené od lidí (154). Obdobně se může říci, že Duch Svatý je "**oheň z nebe**", **který působí v tajemství kříže**. Vychází od Otce a zaměřuje k Otci Synovu Oběť, uvádí ji do **božské skutečnosti trojičného společenství**. Jestliže hřích zplodil utrpení, nyní bolest Boha v ukřižovaném Kristu nabývá prostřednictvím Ducha Svatého svůj plný, lidský výraz. Takto existuje paradoxní tajemství Lásky: v Kristu trpí Bůh, odmítnutý svým vlastním tvorem: "Nevěří ve mne!" Ale současně z **toho utrpení** - a nepřímou ze samotného hříchu, že "neuvěřili" **dává vyrůst novému stupni daru, daného člověku a tvorstvu** od počátku. V tajemství kříže působí Láska, jež znovu vrací člověka k účasti na životě, který je Bůh sám.

Duch Svatý jako Láska a Dar **sestupuje v jistém smyslu přímo do srdce Oběti**, přinášené na kříži. S ohledem na biblickou tradici můžeme říci, že Duch **stravuje tuto Oběť ohněm lásky**, která spojuje velkého Syna a Otce v trojičném společenství. A poněvadž Oběť na kříži je vlastní úkon Kristův, **"přijímá on také v této Oběti Ducha svatého**. Přijímá ho takovým způsobem, že potom on - jenom on s Bohem Otcem - může "ho dát" apoštolům, Církvi, lidstvu. Jenom on ho "posílá od Otce"

(155). Jenom on se postaví před apoštoly, shromážděné ve večeřadle, dechne na ně a řekne:

"Přijměte Ducha Svatého. Komu odpustíte hříchy, budou mu odpuštěny" (156), jak předpověděl Jan Křtitel: "On vás bude křtít Duchem Svatým a ohněm" (157). Těmito Ježíšovými slovy je Duch Svatý **odhalen** a zároveň je **zpřítomněn** jako Láska, která působí v hloubi velikonočního tajemství, jak pramen spásonosné moci Kristova kříže, jako dar nového a věčného života.

Tato pravda o Duchu Svatém nalézá každodenně **vyjádření v římské liturgii**, když kněz před přijímáním pronáší významná slova: "Pane Ježíši Kriste, Synu Boha živého, tys naplnil Otcovu vůli a **v Duchu Svatém** jsi dal svou smrtí život celému světu ..." A v III.eucharistické modlitbě prosí kněz Boha, s odvoláním na tutéž ekonomii spásy, aby Duch Svatý z nás udělal "obět' úplnou a ustavičnou".

5. Krev, která očisťuje svědomí.

42. Řekli jsme, že při vyvrcholení velikonočního tajemství je Duch Svatý odhalen a zpřítomněn novým způsobem. Zmrtvýchvstalý Kristus říká apoštolům: "Přijměte Ducha Svatého". Takto je **odhalen** Duch Svatý, protože Kristova slova potvrzují sliby a předpovědi z řeči ve večeřadle. Tím je Duch Svatý také nově **zpřítomněn**. On ve skutečnosti působil už od začátku v tajemství stvoření a v celých dějinách Staré úmluvy Boha s člověkem. Jeho činnost byla plně potvrzena posláním Syna člověka jako Mesiáše, který přišel v moci Ducha Svatého, na vrcholu Ježíšova mesiášského poslání se stává Duch Svatý přítomným ve velikonočních tajemství v celé své božské subjektivitě; jako ten, který má nyní pokračovat v díle spásy, jež má kořeny na kříži. Beze vši pochyby svěčuje Ježíš toto dílo lidem, apoštolům a jejich prostřednictvím zůstává Duch Svatý prvním transcendentním podmětem v uskutečňování tohoto díla v duchu člověka a v dějinách světa: neviditelný a zároveň všudypřítomný Parakleitos, Duch, který "vane, kde chce" (158).

Slova, pronesená zmrtvýchvstalým Kristem, "první den po sobotě", zvláště zdůrazňují přítomnost Parakleita - Utěšitele jako toho, který "usvědčuje svět, co znamená hřích, spravedlnost a soud". Neboť jenom z tohoto hlediska se dají vysvětlit slova, která klade Ježíš do přímého vztahu s "darem Ducha Svatého apoštolům. Říká: "Přijměte Ducha Svatého. Komu odpustíte hříchy, budou odpuštěny, komu je neodpustíte, zadržíte, budou zadrženy"(159). Ježíš uděluje apoštolům moc odpouštět hříchy, aby ji předali svým nástupcům v Církvi. Avšak tato moc, udělená lidem, předpokládá a uzavírá v sobě spásonosné působení Ducha Svatého, když se stává "světlem srdcí" (160), to je svědomí, "usvědčuje z hříchu", totiž **dává poznat člověku jeho zlo** a současně **ho zaměřuje k dobru**. Dík jeho mnohonásobným darům, pro které je vzýván jako "sedmitvárný", může každý druh lidského hříchu zasáhnout Boží spasitelná moc. Ve skutečnosti, jak říká sv. Bonaventura, "v síle daru Ducha Svatého jsou všechna zla zničena a povstávají všechna dobra." (161)

Pod vlivem Utěšitele se tedy naplňuje **obrácení lidského srdce**, které je nezbytnou podmínkou odpuštění hříchů. Bez opravdového obrácení, které zahrnuje vnitřní zkroušenost a bez pevného předsevzetí změnit se, zůstávají hříchy "neodpuštěny" (zadrženy), jak říká Ježíš a s ním tradice starozákonní i novozákonní. Vždyť prvá slova, která pronesl Ježíš na začátku své služby podle Markova evangelia, jsou tato: "Obráťte se a věřte evangeliu" (162). Potvrzením tohoto vybídnutí je "usvědčení z hříchu", které Duch Svatý provází novým způsobem silou vykoupení, uskutečněního krví Syna člověka. Proto říká list Židům, že tato krev "očisťuje svědomí" (163). Tedy, abychom tak řekli, tato krev **otvírá Duchu Svatému cestu** do nitra člověka, to je do svatyně lidských svědomí.

43. 2.vatikánský koncil připomněl katolické učení o svědomí, když mluvil o povolání člověka a zejména o důstojnosti lidské osoby. Právě **svědomí** rozhoduje specificky o této důstojnosti. Neboť ono je "nejtajnější střed a svatyně člověka; v ní je sám s Bohem, jehož hlas mu zaznívá v nitru." Jasně "promlouvá k sluchu jeho srdce: to dělej, tomu se vyhni." Taková schopnost přikazovat dobro a zapovídat zlo, kterou vepsal Stvořitel do člověka, je **hlavní vlastnost osobního podmětu**. Ale zároveň "v hlubinách svědomí odkrývá člověk zákon, který si sám nedal, ale který musí poslouchat (164). Svědomí tedy není samostatný a **výlučný pramen pro** rozhodování o tom, co je dobré a co špatné. Naopak je v něm hluboko vepsána zásada poslušnosti vůči objektivní formě, která odůvodňuje a podmiňuje shodu jeho rozhodnutí s příkazy a zákazy, jež jsou základem lidského chování, jež vysvítá ze stránky knihy Geneze, již vzpomenu (165). Právě v tomto smyslu je svědomí "vnitřní svatyně", v které "zaznívá Boží hlas". Je to "hlas Boží" dokonce i tenkrát, když v něm člověk uznává výhradně princip mravního řádu, o kterém se lidsky nedá pochybovat bez přímého vztahu k Stvořiteli. V tomto vztahu nalézá svědomí vždycky svůj základ a své zdůvodnění.

Evangelnímu "usvědčování z hříchu" pod vlivem Ducha Pravdy může v člověku dojít jinou cestou než **svědomím**. Je-li svědomí přímé, slouží **"podle pravdy k vyřešení mravních problémů, které vyvstávají** jak v životě jednotlivců, tak v životě společenském." Potom se "jednotlivci i skupiny vzdalují slepé zvůli a snaží se přizpůsobit objektivním zásadám mravnosti (166).

Plodem přímého svědomí je především **nazývání dobra a zla jménem**, jak učí např. pastorální konstituce:

"Všechno, co je proti samému životu, **jako vraždy** kteréhokoliv druhu, vyhlazování celých národů, potraty, usmrcení ze soucitu i sama dobrovolná sebevražda; cokoli porušuje nedotknutelnost lidské osobnosti, jako zmrzačení, tělesné nebo duševní mučení, snaha znásilnit člověka v samém nitru; cokoli uráží lidskou důstojnost, jako nelidské životní podmínky, svévolné věznění, deportace, otroctví, prostituce, obchod se ženami a s mladistvými; a též hanebné pracovní podmínky, ve kterých jsou dělníci považováni jen za nástroj zisku a není s nimi zacházeno jako se svobodnými a odpovědnými osobami." Poté, co konstituce nazvala jménem **mnohonásobné hříchy, tak časté a rozšířené v naší době**, dodává: "Všechny tyto věci a jim podobné jsou opravdu ostudné. Vnášejí nákazu do lidské civilizace a poskvřňují více ty, kdo je dělají, než ty, kdo trpí bezpráví a Stvořitele nanejdříve zneuctívají"(167).

Když koncil nazval jménem hříchy, které nejvíce zneuctívají člověka a dokázal, že jsou mravním zlem, které je pasivem jakékoliv bilance lidského pokroku, líčí zároveň to všechno jako "jednu etapu dramatického zápasu mezi dobrem a zlem, mezi světlem a tmou; který je příznačný "pro celý lidský věk - život, jak individuální, tak kolektivní" (168). Shromáždění biskupské synody v roce 1983 o smíření a pokání ještě lépe upřesnilo osobní a společenský význam hříchu člověka (169).

44. Nuže, ve večeradle v předvečer svého umučení a pak o velikonočním večeru se Ježíš odvolal na Ducha Svatého jako na toho, který svědčí, že **v dějinách lidstva trvá hřích**. Avšak hřích je podřízen **spasitelné moci vykoupení**. "Usvědčování světa z hříchu" není vyčerpáno skutečností, že je hřích nazván jménem a indentifikován podle toho, čím je v celém svém rozsahu. V usvědčování světa z hříchu se **Duch Pravdy setkává s hlasem lidského svědomí**. Na této cestě se dojde **k dokázání kořenů hříchu**, které jsou v nitru člověka, jak vyzdvihuje též pastorální konstituce: "Nevyrovnanosti, jimiž trpí dnešní svět, souvisí s hlubší nevyrovnaností, jež tkví v srdci člověka. V člověku samém je mnoho činitelů, které se mezi sebou střetávají.

Zatímco na jedné straně - protože je bytost stvořená - zjišťuje, že je mnoha způsoby omezen, cítí na druhé straně, že ve svých touhách je neomezený a povoláný k vyššímu životu. Mezi mnoha věcmi, které ho lákají, je nucen neustále volit a některých se zříkat. Ano, sám slabý a hříšný, nezřídka **dělá, co nechce a co by chtěl dělat, nedělá**" (170). Koncilní text se odvolává na známá slova svatého Pavla (171).

"Usvědčování z hříchu", které doprovází lidské svědomí při každé hlubší úvaze o sobě, vede tedy k objevování jeho kořenů v člověku, jako i podmíněnost samotného svědomí v průběhu dějin. Duch Svatý "usvědčuje z hříchu" ve vztahu k tajemství počátku. Poukazuje na skutečnost, že člověk je bytost **stvořená** a že je proto ontologicky a eticky úplně závislý na Stvořiteli. Současně připomíná dědičnou hříšnost lidské přirozenosti. Ale Duch Svatý - Utěšitel "usvědčuje z hříchu" **vždycky ve vztahu ke Kristovu kříži**. V tomto vztahu vylučuje křesťanství jakoukoliv "osudovost" hříchu. Usilovný boj proti mocnostem temnot, který prostupuje celé dějiny lidstva, zrodil se na samém počátku světa a potrvá, jak řekl Pán, "až do posledního dne", učí koncil (172).

"Sám Pán však přišel, aby člověka osvobodil a posílil" (173). Člověk se tedy ani zdaleka nemá nechat "polapit do sítě" svého hříšného stavu. Má se opírat o hlas svého svědomí a neustále zápasit, aby přilnul k dobru. Bez velké námahy a bez pomoci **Boží milosti** není schopen dosáhnout toho, aby byl v sobě sjednocen (174). Koncil správně vidí hřích jako **činitele roztržky**, která tíží jak život osobní, tak společenský život člověka. Ale zároveň neúnavně připomíná možnost vítězství.

45. Duch Pravdy, který "usvědčuje svět z hříchu", setká se s touto námahou lidského svědomí, o které mluví koncilní texty tak podmanivě. Taková **námaha svědomí** určuje také cesty lidských obrácení: obrátit se zády k hříchu a obnovit pravdu a lásku v srdci člověka. Je známo, že svědomí nejen přikazuje, nebo zakazuje, ale **soudí** ve světle vnitřních příkazů a zákazů. Svědomí je také **zdroj výčitek**: člověk vnitřně trpí kvůli spáchanému hříchu. Není toto utrpení jakousi vzdálenou ozvěnou oné "lítosti, stvořil člověka", kterou posvátná kniha připisuje antropomorfskému Bohu? Ozvěna onoho "nesouhlasu", který je vepsán v "srdci" Nejsvětější Trojice a silou věčné lásky se projevuje bolestným křížem a Kristovou poslušností až k smrti? Když Duch Pravdy dovolí lidskému svědomí **účast na této bolesti**, pak trýzeň svědomí je obzvlášť hluboká, ale také je obzvlášť spasitelná. Potom úkonem dokonalé zkroušenosti dochází k pravému obrácení srdce. To je evangelní "metanoia".

Námaha lidského srdce, námaha svědomí, v kterém se uskutečňuje tato "metanoia" neboli obrácení, je to odlesk procesu, kterým se **nesouhlas mění v spásonosnou lásku**, jež umí trpět. Skrytý původce této spásonosné síly je Duch Svatý. On, kterého nazývá Církev "světlo svědomí" proniká a naplňuje "hlubiny lidských srdcí" (175). Takovým obrácením v Duchu Svatém se člověk **otvírá odpuštění, prominutí hříchů**.

V této celé, podivuhodné dynamice "obrácení - odpuštění" se potvrzuje pravdivost toho, co píše svatý Augustin o tajemství člověka, když vykládá slova žalmu: "Propast volá po propasti" (176). Právě vzhledem k této "propastné hloubce člověka, lidského svědomí, se naplňuje poslání Syna a Ducha Svatého. Duch Svatý "přichází" v síle "odchodu" Kristova ve velikonočním tajemství: přichází v každém **konkrétním případě "obrácení - odpuštění"** silou Oběti na kříži: v ní totiž Kristova krev "očisťuje svědomí od mrtvých skutků, abychom mohli sloužit Bohu živému" (177). Takto se ustavičně naplňují slova o Duchu Svatém jako o "jiném Utěšiteli", slova pronesená ve večeradle k apoštolům a nepřímo ke všem: "Vy ho znáte, neboť **přebývá u vás a bude u vás**". (178)

6. Hřích proti Duchu Svatému.

46. Na pozadí toho, co jsme dosud řekli, stávají se srozumitelnější některá jiná působivá a ohromující slova Ježíšova. Mohli bychom je nazvat "**slova o neodpuštění**". Zpravují nás o nich synoptikové, pokud jde o jeden zvláštní hřích, který je nazván "rouháním proti Duchu Svatému", jak o nich referuje jejich trojí redakce:

Matouš: "Každý hřích a každé rouhání bude lidem odpuštěno, ale rouhání proti Duchu Svatému nebude odpuštěno. Řekne-li kdo slovo proti Synu člověka, bude mu odpuštěno. Ale kdo by ho řekl proti Duchu Svatému, tomu nebude odpuštěno ani v tomto věku, ani v budoucím" (179).

Marek: "Všechny hříchy i rouhání budou lidem odpuštěny, i když by se rouhali sebevíc, ale kdo by se rouhal Duchu Svatému, tomu se nedostane odpuštění navěky, ale bude vinen věčným hříchem." (180)

Lukáš: "Každému, kdo řekne slovo proti Synu člověka, bude odpuštěno, kdo by se však rouhal Duchu Svatému, tomu nebude odpuštěno" (181).

Proč je rouhání proti Duchu Svatému neodpustitelné? Jak chápat toto rouhání? Svátý Tomáš Aqinský odpovídá, že jde o hřích "neodpustitelný podle své povahy, poněvadž vylučuje prvky, díky kterým je udělováno odpuštění hříchu" (182).

Podle toho výkladu nezáleží "rouhání" v urážení Ducha Svatého slovy. Záleží naopak **v odmítnutí a nepřijetí spásy, kterou Bůh nabízí člověku prostřednictvím Ducha Svatého**, působícího silou Oběti na kříži. Jestliže člověk odmítne "usvědčení z hříchu", které pochází od Ducha Svatého a je spásonosné, odmítá zároveň "příchod" Utěšitele, "příchod", který se uskutečnil ve velikonočním tajemství a v jednotě s výkupnou mocí Kristovy krve; krve, která "očisťuje svědomí od mrtvých skutků."

Víme, že plodem takového očistění je odpuštění hříchů. Proto ten, kdo odmítne Ducha a Krev, zůstává v "mrtvých skutečích", v hříchu. A rouhání proti Duchu Svatému záleží právě **v radikálním odmítnutí přijmout toto odpuštění**, jehož je Duch Svátý vnitřním rozdavatelem a které předpokládá **skutečné obrácení, jež Duch působí ve svědomí**. Říkali Ježíš, že rouhání proti Duchu Svatému nemůže být odpuštěno ani v tomto životě, ani v budoucím, je to proto, že toto "**neodpuštění**" je spojeno se svou příčinou, s "**ne-pokáním**", s nekajícností a to je rozhodným odmítnutím obrácení.

To znamená, že s odmítnutím obrátit se k pramenům vykoupení, které však zůstávají "stále" otevřené v ekonomii spásy, v níž se naplňuje poslání Ducha Svatého. Ten má nekonečnou moc čerpat z těchto pramenů: "z mého vezme", řekl Ježíš. Tímto způsobem doplňuje v lidských duších dílo vykoupení, vykonané Kristem a přiděluje jeho plody. Nuže, **rouhání proti Duchu Svatému je hřích spáchaný člověkem, který se domáhá domnělého "práva" na setrvání ve zlu** v jakémkoliv hříchu a takto odmítá vykoupení. Člověk zůstává uzavřen ve hříchu, **ze své strany činí nemožným své obrácení a tedy i odpuštění hříchů, které pokládá za nepodstatné nebo nedůležité pro svůj život**. Toto je stav záhuby, protože rouhání proti Duchu Svatému nedovoluje vyjít z vězení, do kterého se sám uzavřel a otevřít se Božským pramenům, vyvěrajícím pro očistění svědomí a odpuštění hříchů.

47. Působením Ducha Pravdy, který usiluje o spasitelné "usvědčení z hříchu", nalézá v člověku, který vězí v tomto stavu vnitřního odporu, jakousi neodpustitelnost svědomí, duševní rozpoložení, které je, řekli bychom, zatvrzelé v jedné svobodné volbě. To je to, co Písmo svaté obvykle nazývá "**tvrdost srdce**" (183). V naší době odpovídá tomuto postoji mysli a srdce snad **ztráta smyslu pro hřích**, které věnuje

mnoho stránek apoštolská exhortace "Smíření a pokání" (184). Již papež Pius XII. tvrdil, že "hříchem století je ztráta smyslu pro hřích" (185) a tato **ztráta jde v ruku v ruce se "ztrátou smyslu pro Boha."** V uvedené exhortaci čteme: "Ve skutečnosti Bůh je původce a nejvyšší cíl člověka a člověk nese v sobě Božský zárodek. Proto Boží skutečnost osvětluje tajemství člověka. Je proto marné doufat, že budou mít lidé pevný smysl pro hřích, spáchaný na člověku a na lidských hodnotách, chybí-li jim smysl pro urážku, spáchanou proti Bohu čili opravdový smysl pro hřích" (186).

Církev proto neustále prosí Boha o milost, aby nikdy nechyběla **příměst v lidských svědomích**, aby se neoslabila **zdravá citlivost** vůči dobru a zlu. Tato příměst a citlivost jsou hluboce spojeny s vnitřním působením Ducha Pravdy. V tomto světle nabývají zvláštní výmluvnosti napomenutí apoštola: "Neuhášejte Ducha"; "nezarmucujte Ducha Svatého." (187) Ale především Církev s největší vroucností neustále prosí, aby se ve světě **nerozrůstal** hřích, nazývaný v evangeliu "rouhání proti Duchu Svatému". A ještě víc: aby **ustupoval** v duších lidí - nepříměst i v prostředcích a v různých formách společnosti - a přenechával místo **otevřenosti svědomí**, jaká je nutná pro spasitelné působení Ducha Svatého.

Církev prosí, aby nebezpečný hřích proti Duchu Svatému ustoupil svatě připravenosti přijmout jeho poslání jako Utěšitele, který přichází "usvědčít svět, co znamená hřích, spravedlnost a soud."

48. V řeči na rozloučenou sdužil Ježíš tyto **tři oblasti** "usvědčování" jako složky poslání Parakleita: **Hřích, spravedlnost a soud**. Označují prostor **tajemství zbožnosti**, která je v historii člověka opakem hříchu, **tajemství nepravosti** (188). Na jedné straně jak se vyjadřuje svatý Augustin, je "sebeláska až k pohrdání Bohem", na druhé straně "láska k Bohu až k pohrdání sebou" (189). Církev neustále vysílá prosby, a slouží tomu, aby historie svědomí a historie společnosti ve velké lidské rodině neklesaly k pólu hříchu a neodmítaly Boží přikázání "až k pohrdání Bohem", ale spíše by se **povznuly k Lásce**, v níž se zjevuje Duch, Dárce života.

Ti, kdo se nechají Duchem Svatým "přesvědčit o hříchu", nechají se také přesvědčit, co znamená "spravedlnost a soud". Duch Pravdy, který pomáhá lidem, lidským svědomím, poznat **pravdu o hříchu**, působí současně, aby poznali **pravdu o spravedlnosti**, jež vstoupila do dějin s Ježíšem Kristem. Takto ti, kdo "přesvědčení o hříchu" se obrátí pod vlivem Utěšitele, jsou jistým způsobem vyvedeni z okruhu "soudu", toho soudu, kterým je "vládce tohoto světa již odsouzen" (190). Obrácení, v hloubi svého boholidského tajemství, znamená přetržení každého pouta, kterým hřích svazuje člověka v celkovém tajemství nepravosti. Ti, kdo se obrátí, jsou proto vyvedeni Duchem Svatým z kruhu "soudu" a uvedeni **do spravedlnosti**, která je v Ježíši Kristu a která je v něm proto, že ji přijímá od Otce (191), jako odlesk svatosti Nejsvětější Trojice. Tato spravedlnost evangelia a vykoupení, spravedlnost horského kázání a kříže, která působí očištění svědomí prostřednictvím Beránkovy krve. Je to spravedlnost, kterou Otec zjednává Synu a všem, kdo jsou s ním spojeni v Pravdě a Lásce.

V této spravedlnosti je Duch Svatý Otce a Syna, který "usvědčuje z hříchu", zjevuje a zpřítomňuje v člověku jako Duch **Věčného života**.

III. část

DUCH, KTERÝ DÁVÁ ŽIVOT

1. Námět jubilea roku 2000 : Kristus, počatý z Ducha Svatého.

49. K Duchu Svatému se obrací myšlenky a srdce Církve na tomto konci 20.století a s výhledem na třetí tisíciletí od Kristova příchodu na svět, když pohlédneme na velké jubileum, kterým bude Církev tuto událost oslavovat. Tento příchod se totiž posuzuje podle časového počítání jako událost, náležející k dějinám člověka na zemi. Obecně přijímaná míra času vymezuje roky, století a tisíciletí, která uplývají **před a po** narození Krista. Je třeba mít na mysli, že tato událost znamená pro nás křesťany podle apoštola "plnost času" (192), protože v něm "míra" samého Boha úplně pronikla do dějin člověka; transcendentní přítomnost Věčného "nunc".

"Ten, který je, který byl a který přijde" ; ten, který je "alfa a omega, první a poslední, začátek a konec." (193) **Neboť Bůh tak miloval svět, že dal svého jednorozného Syna, aby žádný, kdo v něho věří, nezahynul, ale měl život věčný.**(194) "Když přišla plnost času, poslal, poslal Bůh svého syna, narozeného ze ženy ... Tak se nám dostalo přijetí za syny" (195). A k tomuto vtělení Syna došlo působením Ducha Svatého.

Dva evangelisté, kterým vděčíme za vyprávění o narození a dětství Ježíše z Nazareta, se o této otázce vyslovují stejným způsobem. Podle **Lukáše** se při zvěstování o Ježíšově narození Maria táže: "Jak se to stane? Vždyť muže nepoznávám." A dostane tuto odpověď: "Duch Svatý na tebe sestoupí a moc Nejvyššího tě zastíní. Proto také dítě, které se narodí, bude nazýváno svaté, Syn Boží." (196). **Matouš** vypravuje přímo: "S narozením Ježíše Krista to bylo takto: Jeho Matka Maria byla zasnoubena s Josefem. Ale dříve, než spolu začali bydlet, ukázalo se, že je v požehnaném stavu z Ducha Svatého." (197). Josefovi, zmatenému tímto stavem věcí, dostane se ve snu tohoto vysvětlení: "Neboj se vzít k sobě svou manželku Marii. Vždyť co v ní bylo počato, je z Ducha Svatého. Porodí syna a dáš mu jméno Ježíš. On totiž spasí svůj lid od jeho hříchů." (198)

Proto Církev už od začátku vyznává **tajemství vtělení**, toto klíčové tajemství víry. Přitom se odvolává na Ducha Svatého. Recituje apoštolské vyznání: "Jenž se počal z Ducha Svatého, Narodil se z Marie Panny." Nejinak osvědčuje vyznání nicejsko-cařihradské: "Skrze Ducha Svatého přijal tělo z Marie Panny a stal se člověkem."

"Skrze Ducha Svatého se stal člověkem ten, o kterém Církev slovy téhož symbolu vyznává, že je Syn jedné podstaty s Otcem: "Bůh z Boha, Světlo ze Světla, pravý Bůh z pravého Boha, zrozený nestvořený." Stal se člověkem, když se "vtělil v lůně Panny Marie". Hleďme, co se stalo, když přišla "plnost času"!

50. Velké jubileum, které uzavře druhé tisíciletí a na které se Církev už připravuje, má přímo **kristologický** profil. Jde totiž o oslavu narození Ježíše Krista. Současně má profil **pneumatologický**, protože tajemství vtělení se naplnilo "skrze Ducha Svatého". Bylo to "dílo Ducha", který je jedné podstaty s Otcem a Synem a je absolutním tajemstvím trojjediného Boha. Osoba - Láska, nestvořený dar, věčný pramen každého daru, pocházejícího od Boha v řádu stvoření, přímý princip a v jistém smyslu podmět sebesdělování Boha v řádu milosti. **Vrchol** tohoto darování, tohoto Božského sebesdělování je **tajemství vtělení**.

Vskutku početí a narození Ježíše Krista je největší dílo, které vykonal Duch Svatý v dějinách stvoření a spásy; svrchovaná milost - **"milost spojení"**, pramen jakékoliv milosti, jak vykládá sv.Tomáš. (199) Na toto dílo se vztahuje velké jubileum a vztahuje se také - vnikneme-li do hloubky - na strůjce tohoto díla, na **Osobu Ducha Svatého**.

"Plnost času" odpovídá totiž zvláštní plnosti sebesdělování trojjediného Boha v Duchu Svatém. "Skrze Ducha Svatého" se naplňuje tajemství "hypostatického spojení", to je spojení Božské přirozenosti s přirozeností lidskou, Božství v jediné

Osobě, Slova, Syna. Když Maria ve chvíli zvěstování pronáší své "fiat": "ať se mi stane podle tvého slova" (200), počíná panensky člověka, Syna člověka, **který je Syn Boží**.

Prostřednictvím tohoto "zlidštění" Slova - Syna, dosahuje sebesdělování Boha své definitivní plnosti v dějinách stvoření a spásy. Tato plnost nabývá zvláštní hutnosti a výrazné výmluvnosti v textu Janova evangelia: "Slovo se stalo tělem. (201). Vtělení Boha - Syna znamená, že je v jednotě s Bohem přijata nejen lidská přirozenost, ale v ní v jistém smyslu i **všechno, co je "tělo"**: celé lidstvo, celý viditelný a hmotný svět. Vtělení má proto kosmický význam, kosmický rozměr. "zrozený dříve, než kdokoli z tvorů" (202), když se vtělil v individuálním lidství Kristově, spojuje se nějakým způsobem s celou realitou člověka, který je také "tělo" (203) a v ní s každým tělem, s celým tvorstvem.

51. To všechno se děje skrze Ducha Svatého a tedy to náleží k obsahu budoucího velkého jubilea. Církev se nemůže na ně připravit nějak jinak, než v Duchu Svatém; to, co se událo v "plnosti času" působením Ducha Svatého, může nyní jenom jeho působením vyvstat v paměti Církve. Jeho působením se to může zpřítomnit v nové fázi pozemských dějin člověka: rok 2000 od narození Krista.

Duch Svatý, který svou přítomností zastínil panenské tělo Mariino a dal v ní počátek **božskému mateřství**, učinil současně její srdce dokonale poslušným vůči sebesdělování Boha, které překonalo všechno chápání a všechny schopnosti člověka. "Blahoslavená, která uvěřila!" (204) - tak zdraví Marii její příbuzná Alžběta také naplněna Duchem Svatým. (205). Zdá se, že ve slovech pozdravu **té, která uvěřila**, se rýsuje už vzdálený, ale ve skutečnosti velmi blízký kontrast oproti všem, o kterých řekne Kristus, že "neuvěřili" (206). Maria vstoupila do dějin spásy světa svou poslušností víry. **A víra ve své nejhlubší podstatě je otevřenost lidského srdce k daru: k sebesdělování Boha v Duchu Svatém**. Svatý Pavel píše: "Pán je Duch; a kde je Duch Pána, tam je svoboda" (207). Když se trojjediný Bůh otvírá člověku v Duchu Svatém, zjevuje tato otevřenost tvorů - člověku plnost svobody a současně mu ji dává. Tato plnost se projevila vznešeným způsobem právě skrze Mariinu víru, "skrze poslušnost víry" (208). Opravdu, "blahoslavená, která uvěřila!"

2. Námět jubilea: ukázala se milost

52. V tajemství vtělení dosahuje **dílo Ducha "Dárce života"** vrcholu. Není možné darovat život, jehož plnost je v Bohu, jinak než tak, že se z něho stane život Člověka - Krista v jeho lidství, které je, díky hypostatickému spojení se Slovem Osobou. A současně s tajemstvím vtělení se otvírá novým způsobem **pramen tohoto božského života v dějinách lidstva**. Slovo, "zrozené dříve než všechno tvorstvo", stává se "prvním z mnoha bratří" (209). A takto se stává také hlavou těla, kterým je Církev, jež se narodí na kříži a bude zjevena v den letnic - a v Církvi se stane hlavou lidstva: lidí všech národů, všech ras, všech zemí a kultur, všech jazyků a světadílů, všech povoláných ke spásy. "Slovo se stalo tělem, to Slovo, v kterém **byl život** a ten život je světlo lidí. Všem, kdo ho přijali, dal moc státi se Božími dětmi." (210) Ale toto všechno se naplnilo a neustále se naplňuje skrze Ducha Svatého. Neboť "Boží děti" jsou, jak učí apoštol, "všichni, kdo se nechávají vést Božím Duchem" (211). Adoptivní Boží dětství se rodí v lidech na základě tajemství vtělení a tedy díky Kristu, věčnému Synu. Avšak k narození nebo k znovuzrození dochází, když "Bůh Otec pošle do našich srdcí Ducha svého Syna." (212) Neboť tehdy dostáváme "dar, který přísluší stavu těch, kdo byli přijati za vlastní a proto můžeme volat: ABBA, Otče!"

Takže Boží dětství, naroubované do lidské duše s milostí posvěcující, je dílo Ducha Svatého. Spolu s naším duchem to potvrzuje sám Duch, že jsme Boží děti. Když však děti, dostane se nám dědictví; dědictví od Boha a spoludědictví s Kristem. (214). Posvěcující milost je v člověku principem a pramenem nového života; života Božského, nadpřirozeného.

Darování tohoto nového života je jako definitivní odpověď Boha na slova žalmistova, v nichž jistým způsobem zaznívá hlas tvorů: "Sešleš-li Ducha, tvoří se nový a obnoví se tvář země" (215). Ten, který v tajemství stvoření **dává** člověku a kosmu život v jeho mnohotvárných viditelných i neviditelných podobách, ten ho také **obnovuje** prostřednictvím tajemství vtělení. Takto je stvoření doplněno vtělením a je už od onoho okamžiku prostoupeno silami vykoupení, které zaplavují lidstvo a celé tvorstvo. Říká nám to svatý Pavel. Zdá se, že jeho kosmickoteologické vidění je ohlasem starého žalmu: "tvorstvo nedočkavě čeká, **až se Boží synové zjeví ve slávě**" (216), totiž ti, které si Bůh předem rozlišil "a také předurčil", aby byli ve shodě s obrazem jeho syna (217). Takto existuje nadpřirozené "přijetí lidí za děti". Jeho původem je Duch Svatý, Láska a Dar. **Jako takový je darován lidem. A v překvapující hojnosti nestvořeného daru má počátek** v srdci každého člověka zvláštní **dar stvoření**, jeho prostřednictvím se lidé stávají "účastnými Božské přirozenosti" (218). Takto se lidský život účastní, prodchnut životem božským a sám také získává Božský, nadpřirozený rozměr.

Existuje nový život, v kterém lidé, účastní na tajemství vtělení, "mají v Duchu Svatém přístup k Otci"(219). Je tedy úzký vztah mezi **Duchem**, který dává život s posvěcující milostí a mnohonásobnou **nadpřirozenou životností**, která z něho v člověku vyplývá: mezi Duchem nestvořeným a lidským duchem stvořeným.

53. Můžeme říci, že **toto všechno**, patří do rámce **velkého jubilea**, zmíněného výše. Neboť je třeba překročit historický rozměr událostí a její pouhý povrch. Je třeba připojit ke kristologickému obsahu události rozměr pneumatologický, obejmout pohledem víry dvě tisíciletí působením Ducha Pravdy, který během věků čerpal z pokladů Kristova vykoupení a dával lidem nový život, uskutečňoval jejich přijetí za děti v jediném Synu a posvěcoval je, takže mohou opakovat se svatým Pavlem: "přijali jsme Ducha Božího". (220)

Avšak sledujeme-li tento námět jubilea, nemůžeme se omezit na 2000 let, které uplynuly od Kristova narození. Je třeba vrátit se nazpět, obejmout i celé působení Ducha Svatého už před Kristem - hned od začátku - v celém světě a zvláště v ekonomii Staré úmluvy. Tato působení na každém místě a v každé době se totiž odehrávala podle věčného plánu spásy. V tomto plánu bylo těsně spojeno s tajemstvím vtělení a vykoupení, jež zase mělo vliv na věřící v Krista, který měl přijít. Zvláště tomu svědčí **list Efezanům** (221). Tato milost nese v sobě zároveň známku kristologickou a pneumatologickou. Platí to především o těch, kdo se výslovně hlásí ke Kristu: Když jste tedy v něho (v Krista) uvěřili, dostalo se vám o tom potvrzení od slíbeného Ducha Svatého. On je záruka, že nám jednou připadne dědictví. Tak se dovrší naše vykoupení" (222)

Ale stále v perspektivě velikého jubilea musíme také hledět dál a kráčet vpřed ve vědomí, že "vítr vane kde chce." Podle obrazu, který použil Ježíš v rozmluvě s Nikodémem (223). 2. vatikánský koncil, soustředěný především na námět Církve, nám připomíná působení Ducha Svatého také "mimo" viditelné tělo Církve. Mluví se o "všech lidech dobré vůle", v jejich srdci milost neviditelně působí. Kristus totiž umřel za všechny a protože poslední povolání člověka je ve skutečnosti jen jedno, totiž Božské, musíme být přesvědčeni, že **"Duch Svatý všem dává možnost, aby se přičlenili k tomuto velikonočnímu tajemství způsobem, který zná Bůh."** (224)

54. Bůh je Duch, a kdo ho uctívají, mají ho uctívat **"v Duchu a v Pravdě"**. (225) Tato slova řekl Ježíš v jiné své rozmluvě: se Samařankou. Velké jubileum, které se bude slavit na konci tohoto tisíciletí a na začátku dalšího, má být mocným voláním ke všem, kdo "uctívají" Boha v Duchu a v Pravdě. Má být pro všechny zvláštní příležitostí, aby uvažovali o tajemství trojjediného Boha, který je **sám v sobě zcela transcendentní** vzhledem k světu viditelnému.

Je to absolutní Duch, "Bůh je Duch" (226) a zároveň je podivuhodným způsobem nejen blízký tomuto světu, ale je v něm přítomný a v jistém smyslu **imanentní**, proniká ho skrz naskrz a oživuje ho z vnitra. To platí zvláštním způsobem o člověku. Bůh je v nitru jeho bytosti jako myšlenka, vědomí, srdce; je psychologickou a otologickou skutečností, o které říkal svatý Augustin: "Je mi vnitřnější, než moje nitro" (227). tato slova nám pomáhají lépe pochopit slova Ježíšova Samařance: "Bůh je Duch". Pouze Duch může být "vnitřnější než moje nitro", jak v rovině bytí, tak v rovině duchovní zkušenosti. Jenom Duch může být tak imanentní v člověku a ve světě a přitom si zachovat neporušitelnou transcendenci, přesažnost.

Ale novým způsobem a viditelnou formou se Boží přítomnost ve světě a v člověku projevila v Ježíši Kristu. V něm se opravdu "ukázala milost" (228). Láska Boha Otce jako Dar, nekonečná milost, princip života, stala se zjevnou v Kristu a v jeho lidství se stala "částí" vesmíru, lidského pokolení, dějin. Toto "zjevení se" milosti v dějinách člověka prostřednictvím Ježíše Krista se dokonalo skrze Ducha Svatého, který je **princip každého spásonosného působení Božího ve světě**: toho "skrytého Boha" (229), který jako Láska a Dar "naplňuje vesmír" (230). Celý život Církve, tak jak se projeví o velkém jubileu, znamená jít v ústrety Ducha, který je dárce života.

3. Duch Svatý ve vnitřním rozhovoru člověka: tělo touží po něčem jiném než duch a duch zase po něčem jiném, než tělo.

55. Bohužel, z dějin spásy vysvítá, že toto přibližování a toto zpřítomňování Boha v člověku a ve světě a tato podivuhodná blahosklonnost Ducha, setkává se v naší lidské skutečnosti **s odporem a opozicí**. Jak výmluvná jsou z tohoto hlediska prorocká slova starce Simeona, který "veden Duchem, odebral se do Jeruzaléma, do chrámu a zvěstoval před betlémským Dítěm, že "je určen k pádu a k povstání mnohých v Izraeli a jako **znamení, kterému se bude odporovat**." (231)

Opozice k Bohu, který je neviditelný Duch, se rodí do jisté míry na půdě radikální odlišnosti světa od něho, to je odlišnosti "viditelného" a "hmotného" světa od Boha, "neviditelného" a "absolutního" Ducha; podstatné a nevyhnutelné nedokonalosti světa od Boha jako bytosti naprosto dokonalé. Ale opozice se stává konfliktem, vzpourou na půdě etické v důsledku hříchu, který se zmocňuje lidského **srdce**. "Tělo touží po něčem jiném, než duch a duch zase po něčem jiném, než tělo." (232) Z tohoto hříchu má Duch Svatý "usvědčovat svět", jak jsme řekli.

Svatý Pavel obzvláště výmluvně popisuje napětí a boj, který zmítá lidským srdcem. "chci říci toto", čteme v listě Galaťanům: **"Žijte duchovně a nepropadnete žádostem těla**. Tělo totiž touží po něčem jiném než duch a duch zase po něčem jiném, než tělo. Jsou to věci, které si navzájem odporují, takže nikdy neuděláte, co byste chtěli!" (233) Již v člověku jako složené bytosti

duchovně - tělesné existuje jisté napětí, odehrává se jistý zápas mezi sklony "duchovními" a "tělesnými". Ale tento zápas patří ve skutečnosti k dědictví hříchu, je to jeden jeho následek a zároveň jeho potvrzení. Je součástí každodenní zkušenosti.

Jak píše apoštol: "K jakým skutkům vede tělo, je všeobecně známo, Jsou to necudnost, nečistota, chlípnost, ... opilství, hýření a jiné takové věci." Jsou to hříchy, které by se mohly definovat jako tělesné. Ale apoštol k nim přidává i jiné: Nenávist, sváry, žárlení, hněvy, ctižádosti, nesvornosti, stranictví, závisti." (234). To všechno jsou "skutky těla."

Avšak proti těmto skutkům, které jsou nepochybně špatné, klade Pavel: "lásku, radost, dobrotu, zdrženlivost" (235). Ze souvislosti jasně vyplývá, že podle apoštola nejde o diskriminaci nebo odsouzení těla, které duchovou duší tvoří přirozenost člověka a jeho osobní subjektivitu. Pojednává naopak o **skutcích** nebo lépe o stálých dispozicích - ctnostech a neřestech - mravně **dobrých**, nebo **špatných**, které jsou plodem **podrobenosti** (v prvním případě), nebo odporu (v druhém případě) **k spásonosnému působení Ducha Svatého**. Proto píše apoštol: "Protože Duch je váš život, ať nás Duch také vede k jednání" (236). A na jiných místech: "Kdo žije, jak chce tělo, usilují jen o věci tělesné; kdo však žije, jak chce Duch, o věci duchovní." "Ale vy žijte ne podle těla, nýbrž podle Ducha, jestliže skutečně Duch Boží ve vás přebývá." (237) Rozpor, který staví svatý Pavel mezi život "podle Ducha" a život "podle těla" plodí další rozpor: mezi "životem" a "smrtí". Snahy lidí tělesných vedou k smrti, kdežto snahy lidí duchovních k životu a pokoji. Odtud napomenutí: "Žijete-li totiž tak, jak chce tělo, musíte umřít; jestliže však s pomocí Ducha ničíte záludnosti těla, budete žít." (238)

Uvážíme-li to dobře, je to **vybídnutí, abychom žili v Pravdě**, to je podle toho, co diktuje přímé svědomí. A současně je to vyznání víry v Ducha Pravdy jako Dárce života. Neboť "tělo je mrtvé pro hříchy, ale Duch je život pro spravedlnost" (239). "Nuže, nejsme vázáni povinnostmi k tělu, že bychom museli žít, jak chce tělo." Spíše jsme vázáni povinnostmi **ke Kristu**, který ve velikonočním tajemství uskutečnil naše ospravedlnění, když nám získal Ducha Svatého: "Byli jste přece vykoupení a to za vysokou cenu." (240).

V textech svatého Pavla jsou na sebe navrstveny a vzájemně se prolínají - rozměr **ontologický** (tělo a duch) rozměr **etický** (mravní dobro a zlo) a **pneumatologický** (působení Ducha Svatého v řádu milosti) jeho slova (zvláště v listech Římanům a Galatánům) nám dávají poznat a živě pocítit onoho napětí a zápasu, který se odehrává v člověku mezi otevřeností k působení Ducha Svatého a odporem a pozicí k němu, k jeho spásonosnému daru. Protivné termíny nebo póly jsou u člověka jeho omezenost; neurologické body jeho psychologické a etické skutečnosti a u Boha **tajemství daru**, neustálé sebedarování Božského života v Duchu Svatém. Kdo zvítězí? Ten, kdo bude umět přijmout **Dar**.

56. Bohužel, odporování Duchu Svatému, které zdůrazňuje svatý Pavel ve své vnitřní a subjektivní stránce - jako napětí, boj, vzpouru, nalézá v různých dobách dějin a zejména v době moderní svou stránku **vnější**. Stává se konkrétním obsahem kultury a civilizace, **filozofickým systémem, ideologií, programem** jednání a utváření lidského chování. Nalézá svůj největší výraz v materialismu jak teoretickém - jako systém myšlení - tak praktickém - jako metoda čtení a hodnocení faktů a též jako program odpovídajícího chování. Systém, který nejvíc rozvinul tuto formu myšlení, ideologie a praxe, je dialektický a historický materialismus, dosud uznávaný za podstatné jádro marxismu.

Zásadně a fakticky, materialismus radikálně **vylučuje** přítomnost působení Boha, který je Duch, ve světě a především v člověku a to z toho základního důvodu, že

nepřijímá jeho existenci, poněvadž je to systém podstatně a plánovitě ateistický. Ateismus je působivý zjev naší doby, kterému věnoval 2.vatikánský koncil některé význačné stránky (241). I když se nemůže omezit mluvit o ateismu jednoznačně, ani se nemůže omezit výhradně na materialismus filozofický, neboť existují různé druhy ateismu a snad můžeme říci, že často se toto slovo používá dvojsmyslně, přece je jisté, že **pravý a vlastní materialismus**, chápaný jako teorie vylučující skutečnost a pokládaný za klíčovou zásadu osobního a společenského jednání, má **ráz ateistický**. Obzor hodnot a cílů, jednání, který materialismus vykresluje, je úzce spjat s výkladem celé skutečnosti jako "hmoty". Mluví-li někdy také o "duchu a otázkách ducha" například na poli kultury nebo morálky, dělá to jen potud, pokud považuje jistá fakta za odvozeniny (epifenomeny) hmoty. Ta je podle toho systému jediná a výlučná forma bytí. Z toho plyne, že podle takového výkladu může být náboženství chápáno jen jako jakási "idealistická iluze", proti níž je třeba bojovat nejvhodnějšími způsoby a metodami, podle míst dějinných okolností, aby byla vyhoštěna ze společnosti a z lidského srdce.

Můžeme proto říci, že materialismus je soustavné a důsledné rozvinutí "odporu" a opozice, které pranýřuje svatý Pavel slovy: "Tělo touží po něčem jiném než duch." Toto střetávání je však vzájemné, jak vyzdvihuje apoštol v druhé části svého aforismu: "Duch touží po něčem jiném, než tělo." Kdo chce žít podle Ducha, přijímat jeho spásonosné působení, nemůže neodmítnout vnitřní a vnější nároky a choutky "těla", včetně jejich ideologického a historického vyjádření v protináboženském "materialismu". Na tomto pozadí, tak příznačném pro naši dobu, se musí zdůrazňovat "tužby ducha" při přípravách na velké jubileum. Jsou to požadavky, které zaznívají v noci nového adventu, na jehož konci, tak jako před 2000 roky "každý člověk uží spásu od Boha" (242). Toto je možnost a naděje, kterou Církev svěruje dnešním lidem. Ví, že setkání a srážka mezi tužbami protivíci se duchu, které jsou **příznačné pro mnoho hledisek současné civilizace**, zvláště v některých jejich kruzích a "tužbami protivíci se tělu", s přibližováním se Bohu s jeho vtělením, s jeho stále novým sdělováním Ducha Svatého může mít v mnoha případech dramatický ráz a může se snad obrátit v nové, lidské porážky. Ale Církev pevně věří, že Bůh ze své strany se nepřestává spasitelně sdělovat a přicházet pro naši spásu, je-li třeba, skrze Ducha Svatého spasitelně "usvědčovat z hříchu."

57. V Pavlovském protikladu mezi "duchem" a "tělem" je vepsán také protiklad mezi "životem a smrtí". To je vážný problém a musíme o něm ihned říci, že materialismus, jako myšlenkový systém, znamená v každé své verzi **přijetí smrti** jako definitivní **hranice existence**. Všechno, co je hmotné, je porušitelné a proto je lidské tělo (jakožto "živočišné") smrtelné. Jestliže člověk ve své bytosti je pouze "tělo", zůstává smrt pro něho nepřekročitelnou hranicí a koncem. Pak chápeme, jak se může říkat, že lidský život existuje výhradně proto, aby "zemřel".

Je třeba dodat, že na obzoru současné civilizace, zvláště té, která je po stránce vědecko - technické nejvyvinutější, jsou známky a **signály smrti** obzvláště přítomné a časté. Pomysleme jen na závody ve zbrojení a na nebezpečí jaderného sebezničení, které v sobě skrývají! Na druhé straně všichni stále více zjišťují vážnou situaci rozsáhlých oblastí naší planety, které jsou postiženy bídou a hladem, jež přináší smrt. Jde o problémy, které jsou nejen hospodářské, ale především mravní. Jenže na obzoru naší doby se kupí ještě chmurnější "známky smrti": rozmohl se zvyk, který na některých místech hrozí, že z něho nastane skoro instituce - odnímat život lidským bytostem ještě před jejich narozením nebo také dříve, než dospěly k přirozenému prahu smrti. A ještě: bez ohledu na mnoho ušlechtilých snah ve prospěch míru

vypukly a zuří nové války, které připravují o život nebo o zdraví tisíce lidí. A jak nevzpomenout na lidský život ze strany terorismu, organizovaného i na mezinárodní úrovni?

Bohužel, toto je jen částečný a neúplný nástin **obrazu smrti**, který, maluje **naše doba**, zatímco se stále víc blížíme ke konci druhého křesťanského tisíciletí. Nestoupá snad z temných barev materialistické civilizace a zejména z oněch **známek smrti**, které se množí v sociologicko-historickém rámci, v němž se tato civilizace vyvinula, nové, více nebo méně uvědomělé volání k Duchu, který dává život? V každém případě i nezávisle na velikosti lidských nadějí, nebo beznadějí, zklamání, nebo klamů, plynoucích z rozvoje materialistických myšlenkových a životních systémů, zůstává **křesťanská jistota**, že Duch vane, kde chce. Jistota, že my "máme první dary Ducha" a že proto můžeme podléhat utrpení doby, která pomíjí, ale "uvnitř toužebně naříkáme a očekáváme ... vykoupení našeho těla" (243), totiž celé naší lidské bytosti, tělesné i duchovní. Ano, naříkáme, ale v očekávání, plném neochvějné naděje, protože právě v této lidské bytosti se přiblížil Bůh, který je Duch. Bůh Otec poslal svého Syna On vzal na sebe tělo, jako mají hříšní lidé, Bůh pak na jeho těle odsoudil hřích k zničení". (244) Syn, vtělený a ukřižovaný pro hříchy světa, po zmrtvýchvstání uprostřed svých apoštolů, dechl na ně a řekl: "Přijměte Ducha Svatého." **Tento dech pokračuje stále**. A hle, Duch nám přichází na pomoc v naší slabosti (245).

4. Duch Svatý posiluje "vnitřního člověka"

58. Tajemství zmrtvýchvstání a letnic bylo hlášáno a prožíváno Církví, která je dědičkou a pokračovatelkou svědectví apoštolů o zmrtvýchvstání Ježíše Krista. Ona je trvalou svědkyní tohoto vítězství nad smrtí, která odhalila moc Ducha Svatého a rozhodla o jeho novém příchodu, o jeho nové přítomnosti v lidech a ve světě. Vskutku, v Kristově zmrtvýchvstání se Duch Svatý - Parakleitos zjevil především jako ten, který dává život. "Ten, který vzkřísil z mrtvých Krista Ježíše, probudí k životu i vaše smrtelné tělo svým Duchem, který ve vás sídlí." (246). **Ve jménu Kristova zmrtvýchvstání zvěstuje Církev život**, který je silnější než smrt. Současně zvěstuje **toho, který dává tento život: Ducha Oživovatele**. Zvěstuje ho a spolupracuje s ním v dávání života. Neboť jestliže "tělo je mrtvé pro hřích, duch je život pro ospravedlnění". (247), které uskutečnil ukřižovaný a vzkříšený Kristus. A ve jménu Kristova zmrtvýchvstání slouží Církev životu, který pochází od samotného Boha, v těsném spojení s Duchem a v pokorné službě jemu.

Právě touto službou **se stává člověk stále** novým způsobem "životem Církve", jak jsem řekl v encyklice o Kristu Vykupiteli. (248) A nyní to opakuji v této encyklice o Duchu Svatém. Církev, spojená s Duchem, je si vědoma víc než kdo jiný, skutečnosti **vnitřního člověka**, toho, co je v člověku nejhlubší a nejpodstatnější, protože je to duchovní a **neporušitelné**. Na této úrovni Duch do něho zaštěpuje "kořen nesmrtelnosti" (249), z kterého vychází nový život: je to život člověka v Bohu, který je plodem jeho spásonosného sebesedlování v Duchu Svatém a může se proto rozvinout a upevnit jen jeho působením. Proto se apoštol obrací k Bohu ve prospěch věřících a jim prohlašuje: "Klekám na kolena před Otcem, ... ať vám mocí svého Ducha dá to, že ve vás zesílí vnitřní člověk." (250)

Pod vlivem Ducha Svatého dozrává a sílí tento vnitřní, to je "duchovní" člověk. Díky božskému sdělování se lidský duch, který "zná lidské nitro", setkává se s Duchem, "který zpytuje Boží hlubiny" (251). V tomto Duchu, který je Věčný Dar, **otevřít se trojjediný Bůh člověku, lidskému duchu**. Skryté vanutí božského Ducha působí, že se opět lidský duch otvírá před spásným a posvěcujícím se Bohem. Darem milosti, pocházejícím od Ducha, vchází

člověk do "nového života", je uveden do nadpřirozené skutečnosti božského života, stává se "příbytkem Ducha Svatého", "živým chrámem Boha" (252). Skrze Ducha Svatého totiž přicházejí k němu Otec a Syn a dělají si u něho příbytek (253). Ve společenství milosti s Nejsvětější Trojicí se rozšiřuje "životní prostor" člověka, je pozvednut do nadpřirozené roviny života božského. **Člověk žije v Bohu a z Boha:** žije "podle Ducha" a "myslí na věci Ducha."

59. Díky důvěrnému vztahu s Bohem v Duchu Svatém chápe člověk novým způsobem také sám sebe, své lidství. Takto se plně uskutečňuje podobnost s Bohem, jeho obraz, kterým je člověk od počátku. (254). Tato vnitřní pravda o lidské bytosti má být ustavičně znovu objevena ve světle Kristově. On je pravzor vztahu s Bohem a má v něm být také objeven důvod, proč "člověk nemůže sám sebe plně odhalit, leč v opravdovém darování sebe samého "druhým lidem", jak píše 2.vatikánský koncil: je tomu tak právě pro jeho podobnost s Bohem, jež "ukazuje, že člověk je jediný tvor na zemi, kterého Bůh chtěl pro něj samého" - v jeho důstojnosti osoby, ale otevřené pro začlenění a společenství s jinými (255). K účinnému poznání a plnému uskutečnění této pravdy o bytí dochází jenom působením Ducha Svatého. Člověk se učí této pravdě od Ježíše Krista, a uplatňuje ji ve svém životě skrze Ducha, kterého nám on sám dal.

Na této cestě - na cestě takového vnitřního dozrávání, které zahrnuje plné objevení smyslu lidství - vstupuje Bůh do nitra člověka, proniká stále hlouběji do celého lidského světa. **Trojjediný Bůh**, který "existuje sám v sobě", jako transcendentní skutečnost mezosobního daru, **tím, že se dává v Duchu Svatém jako dar člověku, přetváří lidský svět zevnitř**, z nitra srdcí a svědomí. Na této cestě svět, mající účast na Božském daru, stává se, jak učí koncil, "stále lidštějším, stále hlouběji lidským" (256), zatím co v něm dozrává prostřednictvím srdcí a svědomí lidí království, v kterém bude mít Bůh definitivně "svrchovanou vládu nade vším" (257) jako Dar a Láska. Dar a Láska; taková je věčná moc otevření trojjediného Boha člověku a světu v Duchu Svatém.

S výhledem na rok 2000 od Kristova narození jde o to, dosáhnout, aby stále větší počet lidí "mohl sám sebe plně nalézat. Aby se pod vlivem Ducha Svatého, Parakleita, uskutečnil v naší době proces opravdového dozrávání lidství v životě individuálním a společenském. S ohledem na ně "sám Ježíš svou modlitbou k Otci, aby všichni byli jedno (Jan 17,21-22) ... naznačuje, že je jistá podobnost mezi jednotou Božských osob a jednotou Božích dětí v Pravdě a Lásce." (258)

Koncil zdůrazňuje tuto pravdu o člověku a Církev v ní vidí obzvlášť silnou a rozhodující směrnicí pro své apoštolské úkoly. Jestliže totiž člověk jde cestou Církve, prochází tato cesta celým tajemstvím Krista, jako Božského vzoru člověka. Na této cestě Ducha Svatého posiluje v každém z nás "vnitřního člověka", působí, že člověk stále lépe "nalézá sebe opravdovým darováním sebe samého." Můžeme říci, že v těchto slovech koncilní pastorální konstituce je shrnuta **celá křesťanská antropologie**: teorie i praxe, založená na evangeliu, v které člověk objevuje, že patří

Kristu a v něm že je povýšen k Božímu dětství. Pak lépe chápe i svou lidskou důstojnost, protože je podmětem Boží blahovůle, v níž je obsažena perspektiva a přímo kořen konečného oslavení. Potom můžeme opravdu opakovat, že "slávou Boží je živý člověk, ale životem člověka je patření na Boha" (259); člověk žijící Božským životem, je slávou Boha a skrytým přidělovatelem tohoto života a této slávy je Duch Svatý. Velký Basil říká: "On - jednoduchý v bytnosti, mnohonásobný ve svých silách ... se rozlévá, aniž utrpí nějaké umenšení, je přitom v každém jednotlivci, který je schopen ho přijmout, jako kdyby byl jen on sám a všem dává dostatečnou a úplnou milost." (260)

60. Když pod vlivem Parakleita lidé objeví tento Božský rozměr svého bytí a svého života, ať jako osoby, nebo jako společenství, jsou sto **osvobodit se od rozličných determinismů**, plynoucích hlavně z materialistických základů myšlení, praxe a její relativní metodologie. V naší době se těmto činitelům podařilo proniknout až do nitra člověka, do oné svatyně svědomí, kam Duch Svatý neustále vnáší světlo a sílu nového života, podle "svobody Božích dětí." "Dozrávání člověka v tomto životě zabraňují podmíněnosti a nátlaky, kterými na něj působí struktury a mechanismy, vládnoucí v různých úsecích společnosti. Můžeme říci, že v mnoha případech společenské faktory, dokonce i když napomáhají rozvoji a rozmachu lidského ducha, nakonec ho z ryzí pravdy o jeho bytí a o jeho životě - nad kterou bdí Duch Svatý - a podmaní ho "vládcí tohoto světa."

Velké jubileum roku 2000 obsahuje proto poselství o osvobození skrze Ducha Svatého, který jediný může pomoci osobám a společenstvím, aby se osvobodili od starých a nových determinismů, neboť je vede "zákonem Ducha", který dává život Kristu Ježíši (261). Takto odkrývá a uskutečňuje plnou míru svobody člověka. Neboť jak píše svatý Pavel: "Kde je Duch Pána, tam je svoboda" (262). Toto zjevení svobody a tedy pravé důstojnosti člověka, nabývá zvláštní výmluvnosti pro křesťany a pro Církev ve stavu pronásledování - jak ve starých dobách, tak v přítomnosti: protože svědkové božské pravdy se tak stávají živými důkazy působení Ducha Pravdy, přímo v srdci a svědomí věřících a nezdá se, že jejich mučednictví nejvyšší oslavou lidské důstojnosti.

Také v obyčejných podmínkách společnosti přispívají křesťané jako **svědkové pravé důstojnosti člověka** svou poslušností k Duchu Svatému, k mnohonásobné "obnově tvárnosti země." Spolupracující se svými bratřími na uskutečnění a zhodnocení všeho, co je v dnešním pokroku civilizace, kultury, vědy, techniky a jiných oborů myšlení a lidské činnosti dobré, ušlechtilé a krásné (263). Dělají to jako učedníci Krista, který je, jak píše koncil "svým zmrtvýchvstáním Pánem ... **mocí svého Ducha** dále nyní působí v srdcích lidí, nejen v nich vyvolává touhu po budoucím věku, ale zároveň tím i oduševňuje, očisťuje a posiluje velkorysé úmysly, jimiž se lidská rodina snaží zlidštit svůj život a podřídít tomuto cíli celou zemi. (264) Takto ještě více potvrzují velikost člověka, učiněného podle Božího obrazu a Boží podoby, velikost, kterou osvětluje tajemství vtělení Božího Syna. On "v plnosti času" skrze Ducha Svatého vstoupil do dějin a ukázal se jako pravý člověk, on, který se zrodil přede všemi tvory, "od něhož pochází všechno a pro nějž jsme tu i my (265).

5. Církev, svátost vnitřního spojení s Bohem.

61. Když se Církev blíží k závěru druhého tisíciletí, který má všem připomenout a jakoby znovu zpřítomnit příchod Slova v "plnosti času", chce **ještě jednou vniknout do samotné podstaty svého božsko-lidského ustanovení** a onoho **poslání**, které jí dává účast na mesiášském poslání Kristově, podle učení a stále platného plánu 2.vatikánského koncilu. Jdeme-li po této linii, můžeme se dostat až do večeradla, kde Ježíš Kristus zjevuje Ducha Pravdy a mluví o svém "odchodu" prostřednictvím kříže jako o nutné podmínce jeho "příchodu": "Je to pro vás dobré, abych já odešel. Jestliže totiž neodejdu, Utěšitel k vám nepřijde. Odejdu-li však, pošlu Ho k vám." (266)

Viděli jsme, že tato odpověď se poprvé uskutečnila až večer, v den zmrtvýchvstání a potom během letnic v Jeruzalémě a že od té doby se naplňuje v dějinách lidstva prostřednictvím Církve.

Ve světle oné předpovědi nabývá plného smyslu také to, co říká Ježíš stále během poslední večeře, o svém **novém "příchodu"**. Je opravdu významné, že v téže řeči na rozloučenou oznámil nejen svůj "odchod", ale i svůj "nový příchod". Říká přesně: "Nenechám vás tu jako sirotky, **zase k vám přijdu.**" (267) A ve chvíli konečného rozloučení před vystoupením do nebe bude opakovat ještě výslovněji: "Já jsem s vámi po všechny dny až do konce světa." (268) Tento nový Kristův "příchod", toto jeho ustavičné přicházení, aby byl s apoštoly, s Církví, toto jeho "jsem s vámi až do konce světa" jistě nic nemění na jeho "odchodu". Následuje po něm, po uzavření Kristovy mesiášské činnosti na zemi a dochází k němu **v rámci předpověděného seslání Ducha Svatého** a takřka je vepsán **přímo do jeho poslání**. A přece se naplňuje **skrze Ducha Svatého**. Ten působí, aby Kristus, který odešel pryč, přicházel nyní a stále novým způsobem. Toto nové Kristovo přicházení skrze Ducha Svatého a jeho stálá přítomnost a působení v duchovním životě se uskutečňuje ve **svátostné realitě**. V ní Kristus, který odešel ve svém viditelném lidství, přichází, je přítomen a působí v Církvi tak lidským způsobem, že s ní tvoří jakoby své tělo. Jako taková žije Církev, působí a roste "až do konce světa." To všechno se děje skrze Ducha Svatého.

62. Nejúplnější svátostný výraz Kristova "odchodu" prostřednictvím tajemství kříže a zmrtvýchvstání je **EUCHARISTIE**. V ní se pokaždé svátostně uskutečňuje jeho příchod, jeho spásonosná přítomnost: v Oběti a přijímání. Uskutečňuje se skrze Ducha Svatého v rámci jeho poslání. (269) Prostřednictvím Eucharistie uskutečňuje Duch Svatý "zesílení **vnitřního člověka**", o kterém hovoří list Efesanům (270). Prostřednictvím Eucharistie se lidé a společenství pod vlivem Parakleita - Utěšitele učí objevovat Božský smysl lidského života, připomínaný koncilem: ten smysl, podle kterého Ježíš Kristus "odhaluje úplně člověka člověku" a "naznačuje, že je jakási **podobnost mezi jednotou Božských Osob a jednotou Božích dětí** v Pravdě a Lásce." (271).

Tato jednotu se vyžaduje a uskutečňuje zvláště Eucharistií. V ní člověk, mající účast na Kristově Oběti, kterou tento liturgický úkon zpřítomňuje, učí se také "nalézat sám sebe" ... "darováním sebe samého" (272) ve spojení s Bohem a s ostatními lidmi, svými bratřími a sestrami.

Proto první křesťané již ode dní, které následovaly po sestoupení Ducha Svatého, "setrvali ... v lámání chleba a v modlitbách" a vytvářeli tímto způsobem **obec**, sjednocenou v apoštolském učení (273). Takto poznávali, že jejich Pán zmrtvýchvstalý a již vystoupivší na nebe, znovu přichází mezi ně **v eucharistickém společenství Církve a jejich prostřednictvím**. Církev, vedená Duchem Svatým od počátku **vyjadřovala a potvrzovala** sebe prostřednictvím Eucharistie. A tak tomu bylo vždycky, ve všech křesťanských generacích, až do dnešní doby, až do této chvíle vigilie před dovršením druhého křesťanského tisíciletí. Ovšem, musíme bohužel konstatovat, že toto tisíciletí, které nyní uplynulo, bylo tisíciletím velkých rozdělení

mezi křesťany. Proto všichni věřící v Kristu budou muset po příkladu apoštolů vynakládat všechno úsilí, aby přizpůsobovali své myšlení a jednání vůli Ducha Svatého, "principu jednoty Církve" (274), aby tak všichni, kdo jsou pokřtěni v jednom Duchu, tvořili jediné tělo a znovu se sešli jako bratři, spojení v slavení téže Eucharistie, "svátosti lásky, znamení jednoty, pouta lásky." (275).

63. Eucharistická přítomnost Krista - jeho svátostné "jsem s vámi" - umožňuje Církvi **objevovat stále hlouběji své vlastní tajemství**, jak svědčí celá ekleziologie 2.vatikánského koncilu. Podle ní je "Církev v Kristu jako svátost neboli znamení a nástroj vnitřního spojení s Bohem a jednoty celého lidstva"(276). Jako **svátost** se Církev rozvíjí z velikonočního tajemství Kristova "odchodu", prožívá stálý nový "příchod" skrze Ducha Svatého, který plní své poslání jako Parakleitos - Duch Pravdy ... Právě toto je podstatné tajemství Církve, jak vyznává koncil.

Jestliže mocí stvoření je Bůh ten, v kterém my všichni "žijeme, hýbáme se a jsme" (277), pak zase **moc vykoupení** trvá a rozvíjí se v dějinách člověka a světa jakoby dvojitým "pohybem", jehož zdroj je ve věčném Otci. Je to na jedné straně "pohyb" **poslání Syna**, který přišel na svět narozem z Panny Marie skrze Ducha Svatého. Na druhé straně je také "pohyb" **poslání Duch Svatý**, kterého definitivně zjevil Kristus. Protože "odešel" Syn, přišel Duch a přichází ustavičně jako Utěšitel a Duch Pravdy. V rámci svého poslání, jakoby intimně neviditelné přítomnosti Ducha, "přichází" Syn, který "odešel" ve velikonočním tajemství a je ustavičně **přítomen v tajemství Církve**. Jednak zůstává skrytý, jednak se projevuje v jejich dějinách a stále řídí jejich běh.

Toto všechno se děje svátostně působením Ducha Svatého. Ten čerpá z bohatství Kristova výkupného díla a neustále dává život. Církev si čím dál tím živěji uvědomuje toto tajemství a tak vidí lépe samu sebe, především jako svátost. To se děje lépe proto, že z vůle svého Pána plní Církev svou spásonosnou službu člověku, prostřednictvím svátostí. Pokaždé, když se uskutečňuje svátostná služba, nese s sebou tajemství "odchodu" Kristova skrze kříž a zmrtvýchvstání. V jeho díle přichází Duch Svatý. Přichází a působí: "dává život". Neboť svátosti znamenají milost a udělují milost; **vyjadřují život a dávají život**. Církev je **viditelná rozdatelka** posvátných znamení, zatím co Duch Svatý při tom jedná jako **neviditelný "rozdatel"** života, který svátosti naznačují. Spolu s Duchem je tu a jedná Ježíš.

64. Je-li Církev svátost vnitřního spojení s Bohem, je jí v Ježíši Kristu. V něm se toto spojení uskutečňuje jako **spásonosná skutečnost**. Církev je svátostí v Ježíši Kristu skrze Ducha Svatého. Plnost spásonosné skutečnosti, kterou je Kristus v dějinách, **se rozlévá** svátostně **mocí Ducha Parakleita**. Tímto způsobem je Duch Svatý "jiný Utěšitel" nebo "nový Utěšitel", protože jeho působením se radostná zvěst vtěluje do lidských svědomí a srdcí a šíří se v dějinách. V tom všem je Duch Svatý, Dárce života.

Když užíváme o Církvi slovo "svátost" musíme mít na zřeteli, že se v koncilovém textu vyskytuje "svátostnost" Církve v odlišném smyslu slova. Neboť čteme: "Církev je jakoby **svátost**, neboli znamení a nástroj vnitřního spojení s Bohem." Ale co je důležité a co vysvětluje z analogického smyslu, v jakém je toto slovo použito, v obou případech je vztah Církve k moci Ducha Svatého, k tomu, který jediný dává život: Církev je znamení a nástroj přítomnosti a působivosti oživujícího Ducha.

2.vatikánský koncil dodává, že církev je "**svátost**" "**jednoty celého lidského pokolení**." Zřejmě jde o jednotu, kterou má lidstvo, samo v sobě velmi rozrůzněné, **od Boha a v Bohu**. Tato jednota má kořeny v tajemství stvoření a nabývání nového

rozměru v tajemství vykoupení, vzhledem k universální spáse. Poněvadž Bůh "chce, aby všichni lidé byli spaseni a došli k poznání pravdy" (278), zahrnuje vykoupení všechny lidi a jistým způsobem celé tvorstvo. **V témže univerzálním rozměru vykoupení působí** v síle Kristova "odchodu", **Duch Svatý**. Proto Církev, zakořeněná svým tajemstvím v trinitářské ekonomii spáasy, pokládá sebe plným právem za "svátost jednoty" celého lidského pokolení. Je si vědoma, že je touto svátostí mocí Ducha Svatého, jejímž je ona znamením a nástrojem v uskutečňování Božího spasitelného plánu.

Tímto způsobem se **uskutečňuje "blahosklonost"** nekonečné lásky Nejsvětější Trojice: přiblížení se Boha, neviditelného Ducha, k viditelnému světu. trojjediný Bůh se sděluje člověku v Duchu Svatém už od počátku prostřednictvím svého "obrazu" a své "podoby". Pod vlivem téhož Ducha **člověk** a jeho prostřednictvím **stvořený svět**, vykoupěný Kristem, se **přibližuje k svému věčnému určení v Bohu**. Církev je "svátost", to je "znamení a nástroj" tohoto sblížování dvou pólů, stvoření a vykoupení, Boha a člověka. Církev pracuje na upevnění a posílení jednoty přímo v kořenech lidstva: ve vztahu a společenství, které má člověk s Bohem, jako svým tvůrcem, Pánem a Vykupitelem. Tuto pravdu můžeme na základě učení koncilu rozjímat, vykládat a uplatňovat v celé šíři jejího významu a v tomto období přechodu od druhého křesťanského tisíciletí k třetímu. A s radostí si stále živěji uvědomujeme skutečnost, že v působení Církve v dějinách spáasy, které jsou zapsány do dějin lidstva, je přítomný a činný Duch Svatý, ten, který proniká dechem Božského života pozemskou pouť člověka a působí, aby celé tvorstvo a celé dějiny se sbíhaly k svému poslednímu cíli, do nekonečného oceánu Boha.

6. Duch a Snoubenka volají: "Přijď!"

65. **Dech božského života**, Duch Svatý, se nejjednodušeji a nejobecněji vyjadřuje a dává se **pocítit v modlitbě**. Je krásné a spasitelné pomyšlení, že kdekoli na světě se někdo modlí, je tam Duch Svatý, životní dech modlitby. Je krásné a spasitelné poznat, že je-li modlitba rozšířena v celém světě, v minulosti, přítomnosti a budoucnosti, je rovněž rozšířena přítomnost a působivost Ducha Svatého, který "vdechuje" modlitbu do srdce člověka a celé nezměrné stupnici nejrozmanitějších situací a podmínek hned příznivých, hned příčících se duchovnímu a náboženskému životu. Mnohokrát pod vlivem Ducha Svatého vystupuje modlitba ze srdce člověka bez ohledu na zákazy a pronásledování, ano bez ohledu na úřední prohlašování o beznáboženském nebo přímo atheistickém rázu veřejného života. Modlitba zůstává stále hlasem všech, kdo zdánlivě nemají hlas a v tomto hlase stále zaznívá "silný výkřik", který připisuje list Židům Kristu (279). Modlitba je také **odhalení propasti**, která je od Boha a kterou jen Bůh může naplnit a to právě **Duchem Svatým**.

U Lukáše čteme: "Jestliže tedy vy, třebaže jste zlí, umíte dávat svým dětem dobré dary, čím spíše nebeský Otec dá Ducha Svatého těm, kdo ho prosí!" (280)

Duch Svatý je Dar, který přichází do srdce člověka spolu s **modlitbou**. V modlitbě se projevuje nejprve a především jako Dar, který "nám přichází na pomoc v naší slabosti". Svatý Pavel rozvíjí velkolepou myšlenku, když píše v listě Římanům: "Vždyť ani nevíme, oč se máme vhodně modlit. A tu Duch sám se za nás přimlouvá

vzdechy, které nelze vyjádřit." (281) Duch Svatý tedy nejen působí, že se modlíme, ale vede nás "zvnitř" v modlitbě, nahrazuje naši nedostatečnost a napravuje naši neschopnost modlení: on je přítomen v naší modlitbě a dává jí Božský rozměr (282). Takže ten, "který zná přesně, co je uvnitř ví, co Duch žádá a že jeho přímluva za křesťany je ve shodě s Boží vůlí (283).

Naše těžká doba obzvláště potřebuje modlitbu. V průběhu dějin - včera, jako dnes - mnoho mužů a žen vydalo svědectví o důležitosti modlitby tím, že se zasvětilo Boží chvále a životu modlitby, především v klášterech, k velkému užítku pro Církev. Ale v těchto letech též roste počet lidí, kteří v hnutích a skupinách stále rozšířenějších, kladou na první místo modlitbu a v ní hledají obnovu duchovního života. To je významný a potěšující příznak. Tato zkušenost už skutečně přispěla, že se věřící vracejí k modlitbě a pomáhala jim k lepšímu pochopení Ducha Svatého, toho, který povzbuzuje v srdcích hlubokou touhu po svatosti.

U mnohých jednotlivců a mnohých společenstvích dozrává vědomí, že přes všechny závažné pokroky vědeckotechnické civilizace, přes skutečné výdobytky a dočasné cíle **člověk je ohrožen, lidstvo je ohroženo**. Před tímto nebezpečím a ještě více proto, že už zakoušejí zneklidňující skutečnost duchovního úpadku člověka, hledají jednotlivé osoby i celé společnosti, jakoby vedené vnitřním smyslem víry, sílu, která by byla schopna znovu pozvednout člověka, zachránit ho od sebe samého, od jeho chyb a omylů, které často činí škodlivými i jeho vlastní vymoženosti. A tak objevují modlitbu, v níž se projevuje Duch Svatý, přicházející "nám na pomoc v naší slabosti." Tímto způsobem časy, v nichž žijeme, přibližují k Duchu Svatému mnoho lidí, kteří se vracejí k modlitbě. A já věřím, že všichni najdou v této encyklice potravu pro svůj vnitřní život a že se jim podaří posílit pod vlivem Ducha Svatého svou horlivost v modlitbě, v souladu s Církví a jejím magisteriem.

66. Uprostřed problémů, zklamání a nadějí, zrad a návratů zpět, jaké zná tato doba, zůstává **Církev věrná tajemství svého zrození**. Je-li historický fakt, že Církev vyšla z večeradla v den letnic, můžeme si v jistém smyslu říci, že ho nikdy neopustila. Duchovně nepatří letnicová událost jen do minulosti. Církev je stále ve večeradle a nosí ho v srdci. Církev setrvává v modlitbě jako apoštolové **spolu s Marií**, Kristovou Matkou a s těmi, kdo tvořili v Jeruzalémě první zárodek křesťanské obce a na modlitbách očekávali příchod Ducha Svatého.

Církev setrvává v modlitbě s Marií. Toto spojení modlící se Církve s Kristovou Matkou je součástí tajemství Církve již od počátku. Vidíme ji přítomnou v tomto tajemství tak, jako je přítomná v tajemství svého Syna. Říká nám to koncil: **"Blahoslavená Panna ... zastíněná Duchem Svatým zrodila Syna, kterého Bůh ustanovil jako prvorozeného mezi mnoha bratry (srov. Řím 8,29), totiž věřícími, při jejich zrození a vychovávání spolupracuje s mateřskou láskou."** Ona "pro své zvláštní úkoly a milosti je také vnitřně spojena s Církví je vzorem Církve (284). "Církev rozjímá o její tajuplné svatosti, napodobuje její lásku ... **a stává se též sama matkou**" a "napodobuje Matku svého Pána v tom, že pod vlivem Ducha Svatého panensky zachovává neporušenou víru, pevnou naději a upřímnou lásku. Církev je též panna, protože zachovává věrnost svému Snoubenci" (285).

Takto chápeme hluboký smysl toho, "proč se Církev spojená s panenskou Matkou nepřetržitě obrací jako snoubenka k svému Božskému Snoubenci, jak svědčí slova Apokalypsy, uvedená koncilem: **"Duch a Snoubenka volají k Pánu Ježíši: "Přijď!"**" (286) Modlitba Církve je proto neustálé volání, ve kterém se "sám Duch přimlouvá za nás" jistým způsobem on sám je pronáší s Církví a v Církvi. Duch je totiž dán Církvi,

aby jeho mocí celé společenství Božího lidu, ať sebevíc rozvětvené a rozmanité, setrvalo v naději: v té naději, v které "jsme byli spaseni a zachráněni" (287). Je to naděje **eschatologická**, naděje na věčné království, které se uskutečňuje účastí na životě Nejsvětější Trojice. Duch Svatý, daný apoštolům jako Utěšitel, **střeží a oživuje tuto naději v srdci Církve**.

S výhledem na třetí tisíciletí po Kristu, když "Duch a Snoubenka" volají k Pánu Ježíši: "Přijď!", má tato jejich modlitba jako vždy dosah eschatologický a dává plný smysl také slavení velkého jubilea. Je to modlitba obrácená k budoucí spáse, pro kterou otvírá Duch Svatý lidská srdce svým působením v celých dějinách člověka na zemi. Současně však **je tato modlitba zaměřena na přesný okamžik**, na rok 2000, v kterém vzniká "plnost času". Na toto jubileum se Církev touží připravit v Duchu Svatém, tak jako Duch Svatý připravil nazaretskou Pannu, v níž se Slovo stalo tělem.

ZÁVĚR

67. Chceme uzavřít tyto úvahy do srdce Církve a do srdce člověka. Cesta Církve prochází srdcem člověka, protože zde je **skryté místo spasitelného setkání s Duchem Svatým**, s Bohem skrytým a právě zde se stává Duch Svatý "pramenem vody vyvěrající do věčného života" (288). Sem přichází jako Duch Pravdy a jako Parakleitos, slíbený Kristem. Odtud jedná Utěšitel, Přímluvce, Zachránce - zvláště, když se člověk nebo lidstvo nalézá před odsuzujícím soudem "žalobníka", o kterém říká Apokalypsa, že "žaluje na naše bratry před Bohem ve dne v noci" (289). Duch Svatý neustává **střežit naději** v srdci člověka: naději všech lidských tvorů a zvláště těch, kteří "mají první dary Ducha" a "očekávají vykoupení svého těla" (290).

Duch Svatý ve svém tajemném svazku božského společenství s Vykupitelem člověka zajišťuje nepřetržitost jeho díla. Bere od Krista a předává všem, neustále vstupuje do dějin přes srdce člověka. Zde se stává, jak hlásá liturgická sekvence o slavnosti letnic, opravdovým "otcem chudých, Dárcem darů, Světlem srdcí." Stává se "sladkým hostem duše", kterého Církev neustále zdraví na prahu nitra každého člověka. Neboť on přináší "odpočinek a občerstvení" uprostřed námah, práce rukou, a práce lidského ducha; přináší "útočiště a záštitu" v denním horku, uprostřed neklidů, zápasů a nebezpečí každé doby. Přináší konečně "útěchu", když lidské srdce pláče a propadá zoufalství.

Proto též sekvence volá: "Bez tvé síly **není v člověku nic**, nic není bez viny". Opravdu, jenom Duch Svatý "usvědčuje z hříchu", ze zla za tím cílem, aby znovu nastolil dobro v člověku a lidském světě: aby "obnovil tvář země." Proto očišťuje od všeho, co "znetvořuje" člověka, od "toho, co je špinavé." Obvazuje i nejhlubší rány v lidské existenci. Mění vnitřní vyprahlost duší a proměňuje je v úrodná pole milosti a svatosti. "Ohýbá, co je nepoddajné", "zahřívá, co je studené", "usměrňuje, co sešlo z cesty" spásy (291).

Když se Církev takto modlí, vyznává bez ustání svou víru: **v našem stvořeném světě je Duch, který je nestvořený dar**. Je to Duch Otce a Syna: jako Otec a Syn je nestvořený, nesmírný, věčný, všemohoucí Bůh, Pán (292). Tento Duch Boží "naplňuje vesmír" a všechno, co je stvořené, uznává v něm zdroj své totožnosti, nalézá v něm svůj transcendentní výraz, k němu **se obrací a jeho očekává**, vyzývá ho samým svým bytím. K němu jako Parakleitovi, Duchu Pravdy a Lásky, **se obrací člověk, který žije z Pravdy a Lásky** a který bez pramene Pravdy a Lásky **nemůže**

žít. K němu se obrací Církev, která je srdcem lidstva, aby pro všechny vyprosila a všem udělila dary lásky, jež byla jeho prostřednictvím "vylita do našich srdcí" (293).

K němu se obrací Církev na klikatých cestách pozemského putování člověka: a prosí neustále **o správnost lidských skutků**, protože jenom on je pravý Utěšitel, může je přinést, když sestoupí do hlubin lidských srdcí (294) ; prosí o **milost ctností**, které zaslouží nebeskou slávu. Prosí o věčnou spásu v plném společenství božského života, ke kterému Otec od věků "předurčil" lidi stvořené z lásky podle obrazu a podoby Nejvyšší Trojice.

Církev svým srdcem, jež v sobě zahrnuje všechna lidská srdce, prosí Ducha Svatého o **štěstí**, které je plně uskutečněno jen v Bohu: **o radost**, "kterou nikdo nevezme" (295), radost, **je plodem lásky** a tedy plodem Boha, který je láska, prosí o **"spravedlnost, pokoj a radost v Duchu Svatém"**, neboť v nich podle svatého Pavla, záleží Boží království (296).

Také **pokoj** je plodem lásky: ten vnitřní pokoj, který hledá znavený člověk v hloubi své bytosti; pokoj, který si žádá lidstvo, lidé, národy, kontinenty, s rozechvělou nadějí, že ho dosáhnou na přechodu z druhého do třetího tisíciletí. **Protože cesta míru vede koneckonců láskou** a tíhne k vytvoření civilizace lásky, upírá Církev zrak na Toho, který je Láska Otce a Syna a v důvěře neustává **vyprošovat mír** a sloužit míru člověka na zemi. Její důvěra se zakládá na tom, který je Duch - Láska a jako takový je také **Duch míru** a je neustále přítomen v našem lidském světě, na obzoru svědomí a srdcí, aby "naplňoval vesmír" láskou a pokojem.

Před ním klekám na kolena na konci těchto svých úvah a prosím, aby jako Duch Otce a Syna udělil nám všem **požehnání a milost**, kterou toužím předat ve jménu Nejvyšší Trojice synům a dcerám Církve a celé lidské rodině.

V Římě u svatého Petra 18.května o slavnosti letnic 1986, v osmém roce mého pontifikátu.

Papež Jan Pavel II.

POZNÁMKY

- 1) Jan 7,37 a n.
- 2) Jan 7,39
- 3) Jan 4,14, srov. 2.vatikánský koncil dogm. konstituce o církvi "Lumen gentium"⁴.
- 4) Srov. Lev XIII., enc. "Divinum illud numus" (9.5.1897) Acta Leonis 17 (1898), pp. 125-148 ; Pius XII., enc. "Mystici Corporis" 20.6. 1943 (AAS 35, 1943), pp. 193-248.
- 5) Generální audiencie 6.6. 1973: Insegnamenti di Paolo VI. XI. 1973,477.
- 6) Missale Rom., srov. 2 Kor 13,13.

- 7) Jan 3,17
- 8) Fil 2,11
- 9) Srov. II.vatikánský koncil dogm. konstituce o církvi LG,4: Jan Pavel II. řeč účastníkům mezinárodního pneumatologického kongresu. (26.3. 1982) 1: Insegnamenti V/1 (1982), p. 1004
- 10) Srov. Jan 4,24
- 11) Srov. Řím 8,22 : Gal 6,15.
- 12) Srov. Mt 24,35.
- 13) Jan 4,14
- 14) II.vatikánský ekum. koncil, dogmatická konstituce o církvi LG 17.
- 15) (jiného Utěšitele): Jan 14,16
- 16) Jan 14,13.16 n.
- 17) Srov. 1 Jan 2,1
- 18) Jan 14,26
- 19) Jan 15,26 a n.
- 20) Srov. 1Jan 1, 1-3: 4,14.
- 21) "Co bylo Bohem zjeveno a je v Písmě svatém obsaženo a vyjádřeno, bylo zaznamenáno z vnuknutí Ducha Svatého." Proto "se má Písmo svaté číst a vykládat v témž Duchu, ve kterém bylo napsáno" II.vatikánský koncil, dogm. konstituce o Božím zjevení "Dei verbum" 11,12.
- 22) Jan 16,12 a n.
- 23) Sk 1,1
- 24) Jan 16,14.
- 25) Jan 16,15.
- 26) Jan 16,7 a n.
- 27) Jan 15,26
- 28) Jan 14,16
- 29) Jan 14,26
- 30) Jan 15,26
- 31) Jan 14,16
- 32) Jan 16,7.
- 33) Srov. Jan 3,16 a n. 34; 6,57; 17,3, 18.23.
- 34) Mt 28,19.
- 35) 1Jan 4,8,16
- 36) Srov. 1Kor 2,10
- 37) Srov. Sv. Tomáš Akv. , Summa Theol. I 37-38
- 38) Řím 5,5.

- 39) Jan 16,14
- 40) Gen 1,1 a n.
- 41) Gen 1,26.
- 42) Řím 8,19.22.
- 43) Jan 16,7
- 44) Gal. 4,6. ,srov. Řím 8,15.
- 45) Srov. Gal 4,6. Fil 1,19. Řím 8,11.
- 46) Srov. Jan 16,6.
- 47) Srov. Jan 16,20.
- 48) Srov. Jan 16,7
- 49) Sk 10.37n.
- 50) Srov. Lk 4,16-21.4,4. Mk 1,10
- 51) Iz 11, 1-3.
- 52) Iz 61,1 a n.
- 53) Iz 48,16.
- 54) Iz 53, 5-6.8.
- 55) Iz 42,1
- 56) Iz 42,1.
- 57) Iz 42,6.
- 58) Iz 49,6.
- 59) Iz 59,21.
- 60) Srov. Lk 2,25-35.
- 61) Srov. Lk 1,35.
- 62) Srov. Lk 2, 19.51.
- 63) Srov. Lk 4,16-21. Iz 61,1 a n.
- 64) Lk 3,16. Mt 3,11. Mk 1,7 a n. Jan 1,33.
- 65) Jan 1,29
- 66) Jan 1,33 a n.
- 67) Lk 3,21 n. : Srov. Mt 3,16 : Mk 1,10
- 68) Mt 3,17.
- 69) Sv. Basil, De Spiritu Sancto, XVI,39. PG 32,139.
- 70) Sk 1,1
- 71) Lk 4,1.
- 72) Lk 10, 17-20.
- 73) Lk 10,21. Mt 11,25 a n.
- 74) Lk 10,22. Mt 11,27.

- 75) Mt 3,11. Lk 3,16
- 76) Jan 16,13.
- 77) Jan 16,14.
- 78) Jan 16,15.
- 79) Jan 14,26. 15,26.
- 80) Jan 3,16.
- 81) Řím 1,3 a n.
- 82) Ez 36,26 a n. Jan 7,37-39.19,34.
- 83) Jan 16,7.
- 84) Sv. Cyril Alex. Inioannis Evangelium lib. V, c. II: PG 73, 756.
- 85) Jan 20,19-22
- 86) Jan 19,30
- 87) Řím 1,4
- 88) Jan 16,20
- 89) Jan 16,7
- 90) Jan 16,15.
- 91) II.vatikánský koncil dogmatická komstituce o církvi LG 4.
- 92) Jan 15,26 a n.
- 93) Dekret o misijní činnosti církve, Ad Gentes 4.
- 94) Sk 1,14.
- 95) Dogmatická konstituce o církvi, LG 4. Zde je celá patristická a teologická tradice o vnitřním spojení mezi Duchem Svatým a církví. Toto spojení je někdy představováno analogicky podle vztahu mezi duší a tělem v člověku: srov. sv. Irenej Adversus haereses, III,24,1: SC 211, pp. 470-474; sv. Augustin, Sermo 267,4,4; PL 38,1231: Sermo 268,2: PL 38,1232; In Iohannis evangelium tractatus, XXV, 13: XXVII,6: CCL 36,266,272 a n; sv. Řehoř Veliký, Im septem psalmos psenitentiales expositio, Pual V: PL 79,602: Didymus Alex. , De Trinitate, II,1: PG 39,449 a n. ; sv. Atanáš Oratio III contra Arianos, 22.23,24: PG a n. 372 a n; sv. Jan Zlatoústý, In Epistolam ad Ephesios, Homil. IX, 3: PG 62,72 n. Sv. Tomáš Akvinský shrnul předchozí patristickou a teologickou tradici a představil Ducha Svatého jako "srdce" a "duši" Církve: srov. Summe Theol. III, Q8, a 1 , ad 3; In symbolu Apostolorum Expositio, a. IX; Dist. XIII, q.2 a.2, qusestiuncula 3.
- 96) Srov. Zj 2,29. 3,6.13.22.
- 97) Srov. Jan 12,31. 14,30. 16,11.
- 98) Gaudium et speas (Radost a naděje),1.
- 99) Tamtéž, 41.
- 100) Tamtéž, 26.
- 101) Jan 16,7 a n.
- 102) 16,8 - 11

- 103) Jan 16,8-11
- 104) Jan 3,17. 12,47.
- 105)
- 106) Past. konstituce o církvi v dnešním světě, GS,2.
- 107) Srov, tamtéž 10,13,27,37,63,73,79,80.
- 108) Sk 2,4
- 109) Srov. sv. Irenej, Adversus haereses, III, 17,2: pp. 330-332.
- 110) Sk 1,4,5,8.
- 111) Sk 2,22-24
- 112) Sk 3,14 a n.: 4,10.27 a n: 7,52,:16,39: 13,28 ...
- 113) Jan 3,17 : 12,47
- 114) Sk 2,37 a n.
- 115) Sk 2,37 a n.
- 116) Mk 1,15.
- 117) Jan 20,22
- 118) Jan 16.9
- 119) Oz 13,14 Vulg. 1 Kor 15,55
- 120) 1 Kor 2,10
- 121) 2 Sol 2,7
- 122) 1 Tim 3,16
- 123) Reconciliatio et paenitentia 2.prosince 1984,19-22:AAS 77 (1985), pp. 229-233.
- 124) Gen 1,3
- 125) Řím 5,19. Fil 2,8
- 126) Jan 1,12.3.10.
- 127) Kol 1,15-18.
- 128) Jan 8,44
- 129) Gen 1,2
- 130) Gen 1,26.28.29.
- 131) Dogmatická konstituce, Dei Verbum, 2.
- 132) 1 Kor 2,10 a n.
- 133) Jan 16,11
- 134) Fil 2,8
- 135) Gen 2,16 a n.
- 136) Gen 3,5.
- 137) Gen 3,22 o "stromu života" srov. též Jan 3,36. 4,14. 5,24. Jan 6,40-47. 10,28. 12,50.14,6.Sk 13,48. Řím 6,23. Gal 6.8. 1Tim 1,17 Tit. 1,2; 3,7 1Pt 3,22. 1Jan 1,2.2.25.5,11-13, Zj 2,7.

- 138) Sv. Tomáš Aq. Summa Theol. I-II ae,q80,a4ad3
- 139) 1 Jan 3,8
- 140) Jan 16,11.
- 141) Ef 6,12 Lk 22,53
- 142) Srov. De Civitate Dei, XIV, 28: CCL 48, 451
- 143) Past. konstituce O Církvi v dnešním světě GD 36
- 144) V řečtině je sloveso "parakalein" vzývat, volat k sobě, svolávat.
- 145) Srov. Gen 6,7
- 146) Gen 6,5-7
- 147) Řím 8,20-22
- 148) Mt 16,32. Mk 8,2.
- 149) Žid 9,13 a a n.
- 150) Jan 20,22 a n.
- 151) Sk 10,38
- 152) Žid 9,14
- 153) Žid 9,14
- 154) Lev. 9,24. 1Král 18,38. 2Par. 7,1
- 155) Jan 15,26.
- 156) Jan 20,22 a n.
- 157) Mt 3,11.
- 158) Jan 3,8.
- 159) Jan 20,22 a n.
- 160) Srov. sekvence "Veni Sancte Spiritus".
- 161) Sv. Bonaventura, De septem donis Spiritus Sancti, Collatio II,3: Ad Claras Aquas, V, 463.
- 162) Mk 1,15
- 163) Žid 9,14
- 164) Past. konst. GS, 16
- 165) Gen 2,9.17
- 166) 2.vatikánský koncil GS 16.
- 167) Konst. GS 27.
- 168) tamtéž 13.
- 169) Jan Pavel II. posyn. ap. exhortace Reconciliatio et paenitentia 16: AAS 77 1985 pp213-217.
- 170) Past. konst. Gaudium et spes 10.
- 171) Řím 7,14-15.19
- 172) Past. konst. Gaudium et spes 37.

- 173) Past. konst. Gaudium et spes 14.
- 174) tamtéž 37.
- 175) Svatodušní sekvence: "Reple cordis intima
- 176) Sv. Augustin Enarr. in Ps XLI,13:CCL 38,470;
- "Jaká je to tedy propast a po té jaké propasti volá? Jestliže propast znamená hloubku, chceme snad tvrdit, že v srdci člověka není propast? Vždyť co je hlubší než tato propast? Lidé mohou mluvit, můžeme je vidět pomocí jejich skutků, které dělají svými údy, můžeme je slyšet, když pronášejí řeči. Ale u koho můžeme vniknout do jeho myšlení, u koho můžeme číst jeho srdce?"
- 177) Žid 9,14.
- 178) Jan 14,17
- 179) Mt 12,13 a n.
- 180) Mk 3,28, a n.
- 181) Lk 12,10
- 182) Sv. Tomáš Aq. Summa Theol. II-IIae,w.14,a.3
- Sv. Augustin,Epist. 185,11,48-49; PL 33,814.
- Sv. Bonaventura, Comment. in Evang. S. Lucae, cap. XIV,15-16; ad Claras Aquas,VII,314 a n.
- 183) Ž 81(80), 13, Jer 7,24. Mk 3,5
- 184) Jan Pavel II. posynod. apoštol. exhort. "Reconciliatio at paenitentia" (2.12.1984)18: AAS 77/1985/ pp 224 - 228
- 185) Pius XII. rozhlasové poselství k národnímu katechetickému kongresu Spojených států amerických v Bostonu (26.10. 1946) Řeči a rozhlasová poselství VIII (146), 288
- 186) Jan Pavel II. posyn. apošt. exhort. "Reconciliatio et paenitentia" (2.12.1984) 18: AAS 77(1985) pp 225 a n.
- 187) 1 Sol 5,19. Ef 4,30
- 188) Jan Pavel II. "Reconciliatio et paenitentia" (2.12.1984) 14-22:AAS 77(185), pp 211-233.
- 189) Sv. Augustin De civitate Dei XIV, 28.. CCL 48,451.
- 190) Jan 16,11
- 191) Gal 4,4 Jan 16,15
- 192) Gal 4,4
- 193) Zj 1,8-22,13.
- 194) Jan 3,16
- 195) Gal 4,4 a n.
- 196) Lk 1,34 a n.
- 197) Mt 1,18
- 198) Mt 1,20 a n.
- 199) Srov. sv. Tomáš Aq. Summa Theol. III, q.2,aa.10-12,q.7 a 13.

- 200) Lk 1,38.
- 201) Jan 1,14
- 202) Kol 1,15
- 203) Srov např. Gen 9,11. Dt 5,26. Job 34,15.. Iz 40,6.52,10.Ž 145(144),21. Lk 3,6. 1Pt 1,24.
- 204) Lk 1,45
- 205) Lk 1,41
- 206) Lk Jan 16,9
- 207) 2 Kor 3,17
- 208) Řím 1,5
- 209) Řím 8,29
- 210) Jan 1,14.4,12 a n.
- 211) Řím 8,14
- 212) Gal 4,6. Řím 5,5. 2 Kor 1,22.
- 213) Srov. Gal 4,6 : Řím 5,5 : 2 Kor 1,22
- 214) Řím 8,16 a n.
- 215) Ž 104 (103), 30
- 216) Řím 8,19
- 217) Řím 8,29
- 218) 2 Pt 1,4
- 219) Ef 2,18. Dogm. konst. o Božím zjevení 2.
- 220) 1 Kor 2,12
- 221) Ef 1.3-14
- 222) Ef 1,3-14
- 223) Jan 3,8
- 224) Past. kont. o Církvi v dneš. světě GS 22, dogm. kont. LG 16.
- 225) Jan 4,24
- 226) tamtéž
- 227) sv. Augustin Vyznání III, 6,11 CCL 27,33
- 228) Tit 2,11
- 229) Iz 45,15
- 230) Moudr 1,7
- 231) Lk 2,27-34
- 232) Gal 5,17
- 233) Gal 5,16 a n.
- 234) Gal 5,19-21

- 235) Gal 5,22 a n.
- 236) Gal 5,25
- 237) Řím 8,5-9
- 238) Řím 8,6-12
- 239) Řím 8,10-12
- 240) 1 Kor 6,20
- 241) Srov. past. kont. O Církvi v dnešním světě GS 19,20-21.
- 242) Lk 3,6 Iz 40,5
- 243) Řím 8,23
- 244) Řím 8,3
- 245) Řím 8,26
- 246) Řím 8,11
- 247) Řím 8,11
- 248) Srov. enc. Redemptor hominis 4.3. 1979 14: AAS 71(1979), pp 284 a n.
- 249) Moudr. 15,3
- 250) Ef 3,14-16
- 251) 1 Kor 2,10 a n.
- 252) Řím 8,9. 1 Kor 6,19.
- 253) Srov. Jan 14,23
- Sv. Irenej Adversus haereses, V,6,1 SC 153 pp. 72-80; sv. Hilar, De Trinitate, VIII,19,21; PL 10,250-252; sv. Ambrož De Spiritu Sancto I,6,8: PL 16,752 a n. Sv. Augustin Enarr in Ps XLIX, 2: CCL 38,575 a n. Sv. Cyril Alex. In Johannis Evangelium libů;I; II; PG 73, 154-158;246; lib. IX:PG 74,262;Sv. Atanáš Oratio III contra Arianos,24: PG 26, 374 a n. Epist. I. ad Serapionen, 24: PG 26, 586 a n. Didymus Alex. De Trinitate, II, 6-7. PG 39, 523 - 530: sv. Jan Zlatouštý, In epist. ad Romanos homilia XIII,8: PG 60,519: sv. Tomáš Aq. Summa Theol. I, q 43, aal, 3-6.
- 254) Gen 1,26 a n. Sv. Tomáš Aq. S,Th, q 93, aa 4.5.8
- 255) Gaudium et spes 24, též 25.
- 256) Tamtéž 38,40
- 257) 1 Kor 15,28
- 258) Gaudium et spes 24
- 259) Sv. Irenej, Adversus hsereses, IV, 20,7: SC 100/2 p.648.
- 260) Sv. Bazil, De Spiritu Sancto, IX, 22: PG 32,110
- 261) Řím 8,2
- 262) 2 Kor 3,17
- 263) 2.vatikánský koncil, Gaudium et spes 53-59.
- 264) Tamtéž 38.
- 265) 1 Kor 8,6

- 266) Jan 16,7
- 267) Jan 14,18
- 268) Mt 28,20
- 269) Jak to vyjadřuje epikleze před proměňováním: "Sešli rosu svého Ducha na tyto dary a posvět' je, ať se nám stanou Tělem a Krví našeho Pána Ježíše Krista." (II.eucharistická modlitba)
- 270) Ef 3,16
- 271) Pastorační konstituce o Církvi v dnešním světě GS 24.
- 272) Tamtéž
- 273) Sk 2,42
- 274) 2.vatikánský koncil, dekret o ekumenismu Unitatis Redintegratio 2.
- 275) Sv. Augustin, In Johannis Evangelium Tractatus XXVI, 12: CCL 36,266. Srv. 2.vat. koncil o posvátné liturgii "Sacrosanctum Concilium" 47.
- 276) Dogmatická konstituce O Církvi, LG 1.
- 277) Sk 17,28
- 278) 1 Tim 2,4
- 279) Žid 5,7
- 280) Lk 11,13
- 281) Řím 8,26
- 282) Origenes, De oratione, 2: PG 11, 419-423
- 283) Řím 8,27
- 284) Dogmatická konstituce o Církvi LG 63
- 285) Tamtéž
- 286) Tamtéž LG 4, Zj 22,17
- 287) Řím 8,24
- 288) Jan 4,14: dogm. konstituce o Církvi LG 4.
- 289) Zj 12,10
- 290) Řím 8,23
- 291) Sekvence "Veni Sancte Spiritus."
- 292) Srov. symbol "Quicumque" : DS 75.
- 293) Řím 5,5
- 294) Zde je vhodné připomenout důležitou apoštolskou exhortaci papeže Pavla VI. "Gaudium in Domino" (Radost v Pánu) z 9.5. 1975. Stále platí výzva v ní vyjádřená, abychom si "vyprošovali od Ducha svatého tento dar radosti" a "okoušeli vskutku duchovní radost, která je plodem Ducha svatého." AAs 67 (1975) pp 289, 302
- 295) Jan 16,22
- 296) Srov. Řím 14,17: Gal 15,22

OBSAH

ÚVOD	str. 1
------------	--------

I.část

DUCH OTCE A SYNA DANÝ CÍRKVI

1. Ježíšův slib a zvěstování (vysvětlení) při velikonoční večeři	str. 3
2. Otec, Syn a Duch Svatý	str. 5
3. Spásonosné sebedarování Boha v Duchu Svatém	str. 7
4. Mesiáš - Pomazaný Duchem Svatým	str. 8
5. Ježíš Nazaretský "vyvýšený" v Duchu Svatém	str. 11
6. Zmrtvýchvstalý Kristus říká: "Přijměte Ducha Svatého".	str. 12
7. Duch Svatý a doba Církve	str. 15

II.část

DUCH, KTERÝ USVĚDČUJE SVĚT Z HŘÍCHU

1. Hřích spravedlnost a soud	str. 17
2. Svědectví letnic	str. 19
3. Svědectví o počátku: prvotní skutečnost hříchu	str. 22
4. Duch, který přetváří utrpení v spasitelnou lásku	str. 26
5. Krev, která očišťuje svědomí	str. 29
6. Hřích proti Duchu svatému	str. 33

III.část

DUCH, KTERÝ DÁVÁ ŽIVOT

1. Námět jubilea roku 2000	str. 36
2. Námět jubilea: "Ukázala se milost"	str. 38
3. Duch Svatý ve vnitřním rozhovoru člověka: tělo touží po něčem jiném než duch a zase duch touží po něčem jiném než tělo.....	str. 40
4. Duch Svatý posiluje "vnitřního" člověka	str. 44
5. Církev, svátost vnitřního spojení s Bohem	str. 48
6. Duch a Snoubenka volají: "Přijď!".....	str. 51

ZÁVĚR	str. 54
Poznámky.....	str. 56